

# عامل جمعیت و نقش آن در نزاع فلسطینی - اسرائیلی؛ پژوهشی آماری با نگاه تحلیلی به آینده\*

نویسنده: احمد فواد ابراهیم مغازی\*\*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۸/۹

مترجم: پریسا فیضی\*\*\*

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۱

## چکیده

نزاع فلسطینی - اسرائیلی یک نزاع خاص و منحصر به فرد است؛ چرا که نزاعی بر سر موجودیت است که شکل‌ها و وجهه‌های مختلفی به خود گرفته است. اسرائیل از زمانی که تشکیل شده است، فلسطینی‌ها را خطری جمعیتی علیه خود به حساب می‌آورد. به همین دلیل تلاش‌های طرف اسرائیلی برای حفظ برتری جمعیتی بر طرف فلسطینی ادامه یافته است. اما واقعیت جمعیتی در میان مدت و بلندمدت، احتمالاً نتایج متفاوتی را ارایه می‌دهد که به نفع طرف فلسطینی است تا بدین ترتیب عامل جمعیت مهم‌ترین و قوی‌ترین سلاحی شود که فلسطینی‌ها در اختیار دارند و یکی از مهم‌ترین وجهه‌های نزاع ژئوپلیتیکی میان دو طرف باشد. این مطلبی است که نوشتار حاضر از طریق پاره‌ای از مسائل مهم به آن می‌پردازد که این مسائل تأثیر آشکاری بر روند نزاع در حال حاضر و در آینده خواهد داشت و این مهم از طریق بررسی افزایش تعداد ساکنین، شاخص‌های رشد جمعیت در بین فلسطینی‌ها و اسرائیلی‌ها، پی‌گیری مهاجرت معکوس یا مهاجرت‌گزینی از اسرائیل، تأثیر این نزاع بر رفتار جمعیتی دو طرف، ارزش‌های ژئوپلیتیکی ذخیره انسانی هر دو طرف، برآورد حجم جمعیت در بین طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰ و در نتیجه تعیین طرفی که عامل جمعیتی در آینده به نفع آن خواهد بود و سناریوی احتمالی برای حل و فصل این نزاع بر اساس ارزیابی جمعیتی برای مورد فلسطینی - اسرائیلی انجام می‌شود. این پژوهش مبتنی بر روش توصیفی تحلیلی، تطبیقی و روش نگاه به آینده و همچنین روش کمی آماری است.

واژگان کلیدی: عامل جمعیت، نزاع فلسطینی - اسرائیلی، شاخص‌های رشد جمعیت، مهاجرت معکوس، پناهجویان فلسطینی، حق بازگشت، ذخیره انسانی، ارزیابی جمعیتی

\* منبع: مجله روی الاستراتیجی، جلد دوم، شماره دوم، سال ۲۰۱۴، صص ۹۶ - ۶۲

\*\* پژوهشگر متخصص در بررسی‌های جمعیت و توسعه

\*\*\* دانش‌آموخته رشته مترجمی زبان عربی در دانشگاه علامه طباطبایی

فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکاشناسی - اسرائیلی‌شناسی، سال هفدهم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۵، صص ۴۰ - ۱.

◆ آمریکاشناسی - اسرائیلی‌شناسی

نزاع فلسطینی - اسرائیلی نزاعی خاص و منحصر به فرد است؛ چراکه از طولانی‌ترین درگیری‌ها به‌شمار می‌آید و بیشترین تداخل را با مداخله‌های خارجی بین‌المللی دارد و با امنیت و صلح بین‌المللی مرتبط است. ماهیت این نزاع با دیگر نزاع‌ها در این امر تفاوت دارد که نزاعی موجودیتی است و این هدف را دنبال می‌کند که یهودی‌های ساکن در کشورهای جهان جای ملتی دیگر را بگیرند و یهودیان برای تشکیل وطنی قومیتی برای آنها در فلسطین جمع شوند. آنها برای تحقق این هدف از شرایط بین‌المللی در آن هنگام و قدرت‌های استعماری مسلط بر بیشتر اراضی جهان عرب از جمله فلسطین سوءاستفاده جستند.

یهودیان از طریق توطئه بین‌المللی که فصل‌های آن در تشکیل اسرائیل بر روی خاک فلسطین برملا می‌شود، در رسیدن به هدف خود موفق شدند و از آن تاریخ مبارزه مردم فلسطین برای دفاع از وجود خود و هویتشان متوقف نشده است و آنها به رویارویی با اسرائیلی ادامه داده‌اند که با قاطعیت معتقد است وجود فلسطینی‌ها در سرزمینشان اساساً طرح صهیونیستی را که بر مبنای خالی کردن فلسطین از مردمانش با هدف تشکیل کشور یهود است، از بین می‌برد. (ابوعامر، ۲۰۱۲: ۹) اسرائیلی پس از آنکه دست به کشتارها و قتل‌های دسته‌جمعی متعددی زد و ۴۱۸ روستا را تخریب کرد و ۱۳ شهر را از میان ۲۶ شهر فلسطین اشغال نمود و یهودیان را به مهاجرت به سرزمین تاریخی فلسطین تحریک کرد، از عمد شمار زیادی از فلسطینی‌ها را به مهاجرت از اراضی‌شان در وحله نخست به اردن، لبنان و سوریه و در وحله دوم به سایر کشورهای عربی و غربی واداشت. (برکات، ۱۹۹۸: ۲۰۲)

اسرائیل یکی از نمونه‌های عملی ژئوپلیتیکی آلمان در نیمه نخست قرن بیستم بوده و هست که آن را موجودی خودکار یا یک موجود زنده به‌شمار می‌آورد، بدین ترتیب که اسرائیل از طریق سه مرحله ایجاد شد: مرحله نخست اعلام تشکیل اسرائیل در ۱۴ می ۱۹۴۸ بود و آن رخداد‌های جنگ ۱۹۴۸ که به دنبال داشت و اسرائیل توانست ۷۶/۷ درصد از مساحت سرزمین تاریخی فلسطین از جمله قدس غربی را اشغال کند. مرحله دوم جنگ پنجم ژوئن ۱۹۶۷ و اشغال مابقی سرزمین تاریخی فلسطین در کرانه باختری و نوار غزه و همچنین سیناء از مصر و جولان از سوریه و مزارع شبعا و تپه‌های کفرشوبا از لبنان بود. اما مرحله سوم در تامین امنیت برای دستاوردهای

اسرائیل در عالم واقع از طریق انعقاد توافق کمپ دیوید با مصر در سال ۱۹۷۹ و عقب‌نشینی از سیناء و توافق وادی عربیه با اردن در سال ۱۹۹۴ نمود پیدا کرد.

اسرائیل از زمانی که ایجاد شده است، فلسطینی‌ها را خطری جمعیتی علیه خود به‌شمار می‌آورد و در این زمینه دو رویکرد را در پیش گرفته است: یک رویگری که تاکید می‌کند فلسطینی‌ها اقلیت هستند و در نتیجه آنها یا باید اکثریت را بپذیرند یا به جای دیگر بروند یا اینکه از بین برده شوند؛ رویکرد دوم بر این باور است که فلسطینی‌ها بمب جمعیتی را به‌وجود می‌آورند که نمی‌توان منتظر ماند تا منفجر شود، به همین دلیل باید از تمامی راه‌های تضمینی برای آواره کردن فلسطینی‌ها و کشتار آنها استفاده کرد و راه‌های حیات اقتصادی و اجتماعی را بر آنها و فرزندانشان تنگ کرد. (مرکز پژوهش‌ها و خدمات استشاری زیتونه، ۲۰۰۹: ۱۰۹) اسرائیل در این زمینه از طریق دو محور اساسی عمل کرده است: محور نخست گسترش جغرافیایی بر تمامی اراضی سرزمین تاریخی فلسطین است؛ محور دوم نیز روش شهرک‌سازی‌ها برای از بین بردن وجود فلسطینی‌ها و ایجاد واقعیت جمعیتی‌ای است که مانع از وجود هرگونه تجمع ساکنان مرتبط با فلسطینی‌ها می‌شود و با این اوضاع تشکیل کشور فلسطین دشوار می‌گردد.

همچنان تلاش‌های طرف اسرائیلی برای حفظ برتری جمعیتی بر طرف فلسطینی و تاثیرگذاری بر وضعیت جمعیتی از طریق خط سبز و در کرانه باختری و نوار غزه از طریق تعدادی از مکانیزم‌ها ادامه دارد که برخی از آنها عبارتند از: سیاست بستن فضای داخلی، اعمال شروط بر سر راه آمدوشد فلسطینی‌ها در کرانه باختری، تمدید قانون نژادپرستانه شهروندی که هزاران خانواده فلسطینی را در مناطق ۱۹۴۸ متفرق می‌کند. هنگامی که یکی از زوجین از کرانه باختری یا نوار غزه باشد. قانون خصوصی‌سازی اراضی در کنار قانون موافق که بر خصوصی‌سازی اراضی مصادره شده فلسطینی‌ها و املاک پناهجویان فلسطینی‌ای تاکید دارد که مجبور شدند وطن خود را پس از نکتب سال ۱۹۴۸ ترک کنند. به فلسطینی‌ها در کرانه باختری اجازه ساخت‌وساز در حدود ۴۴ درصد از اراضی کرانه باختری داده نمی‌شود؛ چرا که این مناطق به ارتش اسرائیل یا شهرک‌نشین‌ها اختصاص یافته است و این امور از میان دلایل شرایط معیشتی نابسامان تعدادی از فلسطینی‌هاست؛ چرا که برای آنها دشوار است زیرساخت‌های اساسی یا مدارس یا مطب‌های

پزشکی بسازند (مرکز پژوهش‌ها و خدمات استشاری زیتونه، ۲۰۰۹: ۳۷۵-۳۷۳) و اقتصاد فلسطین به اقتصاد اسرائیل گره زده شده است که تاثیر بسیاری در سيطرة اسرائیل بر عرب‌ها در سرزمین تاریخی فلسطین داشته و این امکان را به اسرائیل داده است تا با ایجاد ترس نسبت به این احتمال که فلسطینی‌ها شغل‌هایشان را از دست بدهند و در نتیجه نتوانند تامین معاش خانواده‌هایشان را برعهده بگیرند، مانع از هرگونه فعالیت سیاسی احتمالی شود. (Ghanem, 2001: 21)

با وجود اینکه اسرائیل اهمیت عامل جمعیت و نقش آن را در نزاع فلسطینی - اسرائیلی درک کرده است و تلاش می‌کند تا برتری در عامل جمعیت را به ابزارهای مختلف محقق سازد، اما واقعیت جمعیتی و در میان‌مدت و بلندمدت نتایج متفاوتی را ارائه می‌دهد که به نفع طرف فلسطینی می‌شود تا عامل جمعیت یکی از مهم‌ترین وجوه نزاع ژئوپلیتیکی میان دو طرف باشد و همچنین عامل مهم‌تر در نهایی شدن غلبه یکی از طرفین درگیر بر سر سرزمین تاریخی فلسطین شود. این مطلبی است نوشتار حاضر از طریق بررسی واقعیت جمعیتی دو طرف، تاثیر نزاع بر رفتار جمعیتی دو طرف، ارزش‌های ژئوپلیتیکی ذخیره انسانی دو طرف، برآورد حجم جمعیت در بین طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰ و در نتیجه تعیین طرفی که عامل جمعیت در آینده به نفع آن خواهد بود و سناریوی احتمالی جهت حل و فصل این نزاع، بر اساس ارزیابی جمعیتی برای مورد فلسطینی - اسرائیلی به آن می‌پردازد.

طرف اسرائیلی به اهمیت عامل جمعیت و نقش آن در نزاع فلسطینی - اسرائیلی پی برده، به‌همین دلیل تلاش کرده است تا برتری جمعیتی را با ایجاد تغییر جمعیتی از طریق بیرون راندن تعداد زیادی از فلسطینی‌ها از سرزمینشان و ترغیب به مهاجرت یهودیان به سرزمین تاریخی فلسطین محقق سازد. چالش این نوشتار در سوال اصلی ذیل خلاصه می‌شود:

چگونه عامل جمعیت بر نزاع فلسطینی - اسرائیلی تاثیر می‌گذارد؟ از این سوال اصلی، سوال‌های فرعی شاخه می‌گیرد: چگونه نزاع فلسطینی - اسرائیلی بر رفتار جمعیتی دو طرف تاثیر گذاشته است؟ آیا ذخیره انسانی یهودیان و فلسطینی‌ها ارزش ژئوپلیتیکی دارد؟ آیا مهاجرت معکوس از اسرائیل تاثیری بر روند نزاع بر جای می‌گذارد؟ چرا اسرائیل تلاش می‌کند فلسطینی‌ها یهودی بودن اسرائیل را به رسمیت بشناسند؟ عامل جمعیت در آینده بر اساس داده‌های کنونی

به‌نفع کدام طرف در سرزمین تاریخی فلسطین خواهد بود؟ سناریوی احتمالی برای حل و فصل این نزاع بر اساس ارزیابی جمعیتی مورد فلسطینی - اسرائیلی چیست؟ اهمیت این پژوهش در چارچوب پرداختن به نقش عامل جمعیت در نزاع فلسطینی - اسرائیلی از طریق بررسی گروه‌های جمعیتی دو طرف در سرزمین تاریخی فلسطین و در خارج از آن و همچنین با برآورد حجم جمعیت در دو طرف در آینده با ارزیابی جمعیتی مورد فلسطینی - اسرائیلی و پیش‌بینی آینده نزاع در سایه این ارزیابی نمود پیدا می‌کند.

۵

اهداف پژوهش عبارتند از: بررسی افزایش تعداد ساکنان در فلسطین و اسرائیل، ارایه شاخص‌های رشد جمعیت در فلسطین و اسرائیل، نمایش ذخیره انسانی یهودیان و فلسطینی‌ها در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج از آن، پیگیری مهاجرت معکوس یا مهاجرت‌گریزی از اسرائیل، برآورد حجم جمعیت در فلسطین و اسرائیل تا سال ۲۰۴۰، بر اساس سه احتمال، و تلاش برای تخمین آینده این نزاع بر اساس برآورد جمعیتی مورد فلسطینی - اسرائیلی. این تحقیق مبتنی بر روش توصیفی تحلیلی، تطبیقی، نگاه به آینده، و همچنین روش کمی آماری است. این پژوهش از نظر مکانی سرزمین تاریخی فلسطین و از نظر موضوعی عامل جمعیت و نقش آن در نزاع فلسطینی - اسرائیلی را به‌صورت آماری و با تخمین آینده و از نظر زمانی مقطع زمانی از سال ۱۹۴۸ تا ۲۰۱۰ را مورد بررسی قرار می‌دهد و سپس به برآورد حجم جمعیت در دو طرف فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰ بر اساس سه احتمال می‌پردازد و سپس سناریوی احتمالی برای حل و فصل نزاع بر اساس ارزیابی جمعیتی را برای مورد فلسطینی-اسرائیلی ارایه می‌دهد.

### سابقه بحث

پژوهش جیمی کارتر (Carter, 2006) با عنوان «فلسطین صلح نه تبعیض نژادی» است که در آن ارزیابی از آنچه که باید برای تحقق صلح همیشگی میان فلسطینی‌ها و اسرائیلی‌ها انجام شود، ارایه می‌دهد و این سوال را طرح می‌کند که لازمه‌های اصلی صلح چیست؟ آینده چه احتمال‌هایی می‌تواند به همراه داشته باشد؟ آیا عملاً زمینه مشترکی وجود دارد که به طرف‌های درگیر این امکان را بدهد تا آینده امن‌تری را بسازند؟ آیا فرصت‌های بهتری برای موفقیت‌آمیز بودن

تلاش‌های دیپلماتیک آرام یا مذاکرات علنی جسورانه وجود دارد؟ آیا ممکن است که صلحی باثبات وجود داشته باشد که در سایه شرایط کنونی ادامه یابد؟ آیا باید اوضاع نابسامان شود تا طرف‌های ذی‌ربط دست به کار شوند؟ حتی با حمایت کامل آمریکا، آیا ممکن است که قدرت نظامی اسرائیل بر عرب‌ها حکم‌فرما شود؟

کارتر مسائل سیاسی حساسی را مورد بررسی قرار می‌دهد که تعدادی از مسئولان آمریکای از پرداختن به آن اجتناب کرده‌اند و او گام‌هایی را که باید برای تبادل اراضی بدون نظام تبعیض نژادی اتخاذ شود، تعیین می‌کند.

کارتر در کتاب خود تاکید می‌کند تا زمانی که اسرائیل قطعنامه‌های اصلی سازمان ملل و سیاست رسمی آمریکا و نقشه راه بین‌المللی صلح را از طریق اشغال اراضی عربی و سرکوب فلسطینی‌ها نقض کند، از صلح همیشگی برای ملت‌های این منطقه ناآرام خبری نخواهد بود. پژوهش خالد ابوعصبه (أبوعصبه، ۲۰۰۷) در مورد ساختار جمعیتی و تاثیر آن بر شرایط اجتماعی در اسرائیل تا سال ۲۰۱۵ است. وی در آن ضمن پژوهش خود، مشکل دغدغه جمعیتی را مطرح می‌کند که عامل ساختار جمعیتی و تقسیم ساکنان در مناطق مختلف جغرافیایی با آن توأم است که همچنان تجزیه و دودستگی را در جامعه یهودی ایجاد می‌کند. وی تصریح می‌کند، معضل جمعیتی به این امر می‌انجامد که یهودیان به یک اقلیتی در مساحتی - از دریا تا مرزهای اردن- تبدیل می‌شوند و این امر باعث می‌شود سه بخش در اسرائیل ایجاد شود: بخشی که به وحدت کامل اراضی (طرح جغرافیایی) با بی‌توجهی به مسئله جمعیتی فرا می‌خواند؛ و بخشی که به وحدت مردم (طرح جمعیتی) با نادیده گرفتن مسئله جغرافیایی دعوت می‌کند؛ و بخش سومی که به حل مشکل جمعیتی از طریق بیرون راندن ساکنان عرب و آواره کردن آنها یا تبادل اراضی و ساکنان فرا می‌خواند.

پژوهش فواز حامد شرقاوی (شرقاوی، ۲۰۰۷: ۶۷۷-۶۲۷) با عنوان «ساکنان یهود در فلسطین: پژوهشی در نزاع جمعیتی در نیمه دوم قرن بیستم»، یکی از وجوه حیاتی نزاع میان عرب‌ها و اسرائیلی‌ها را در حیطه زمانی نیمه دوم قرن بیستم در خصوص مقوله جمعیت مورد بررسی قرار می‌دهد. این پژوهش بر پیدایش ساکنان یهود در فلسطین پس از سال ۱۹۴۸ و مهاجرت یهودیان

متمرکز است و وضعیت جمعیتی شهروندان عرب در آنجا را تشریح می‌کند. این پژوهش با نگاه به آینده چشم‌اندازهای نزاع جمعیتی در فلسطین میان عرب‌ها و یهودیان پایان می‌یابد. وی در پژوهش خود به این نتیجه می‌رسد که تجربه اسرائیل در فلسطین فجایع و مشکلات بزرگی را برای عرب‌ها و یهودیان به همراه داشته است و گمان نمی‌رود این راه حل و آن تجربه قادر باشند مشکل یهودیان را در جهان حل کنند یا مشکل یهودیان در اسرائیل حل شود و آینده آنها تضمین شود؛ حال هر چقدر هم در ریزش به فلسطین زیاده‌روی کنند.

۷

پژوهش یوسف کرباج (کرباج، ۲۰۰۵) پیرامون حساب باز کردن بر روی مقوله جمعیت در نزاع بر سر هویت فلسطین است که به بررسی پاره‌ای از مشکلات خاص ناشی از اهمیت دادن بسیار به نقش داده‌های جمعیتی در نزاع فلسطینی - اسرائیلی می‌پردازد و با وجود اینکه این داده‌ها امری اساسی به‌شمار می‌آیند، این پژوهش به اعتبار آمارهای جمعیتی اساسا در مورد فلسطینی‌ها، چه در کرانه باختری یا در نوار غزه تردید نشان می‌دهد و به بررسی این مسئله می‌پردازد که چگونه جمعیت با قانون و ارزش‌های اخلاقی در مسئله فلسطین درهم تنیده می‌شود. این مقاله همچنین به این امر اشاره می‌کند که طرف اسرائیلی خیلی زود به اهمیت رقابت جمعیتی در سرزمین تاریخی فلسطین پی برد و اینکه اسرائیل به ساکنان عرب در فلسطین به‌عنوان مشکل جمعیتی عربی می‌نگرد و اسرائیل با مشکل موجودیتی رو در رو است. این پژوهش به روند کند افزایش تعداد فلسطینی‌ها در مقابله با انفجار جمعیت اسرائیلی‌ها در فلسطین اشاره کرده و در نهایت تاکید می‌کند که اگر تشکیل کشوری واحد جذابیت بیشتری دارد، چه بسا آن امر به این دلیل برمی‌گردد که به شرایط واقعی که جمعیت تحمیل می‌کند، پایان می‌دهد. اما ممکن است که دو کشور مستقل راه حلی واقع‌بینانه‌تر در میان‌مدت باشد و پس از آن در آینده رابطه عقلانی به‌وجود آید که میان آن دو وحدت ایجاد کند یا آن دو کشور را به نظام فدرالی تبدیل کند.

پژوهش ارنون سوفر، اوگنیا بیسترو (سوفر، ۲۰۱۱) که تاکید دارد در آستانه سال ۲۰۳۰، عرب‌ها در اسرائیل به دوره افزایش طبیعی بالای خود پایان می‌دهند و این در حالی است که افزایش طبیعی روزافزون در میان گروه‌های حریدیم (گروهی از یهودیان متدین اصول‌گرا که مناسک دینی را اجرا می‌کنند و زندگی روزانه خود را بر اساس جزئیات دقیق شریعت یهود

می‌گذرانند)، و همچنین به میزان زیادی در میان دین‌داران قومیتی نیز ادامه می‌یابد که باعث می‌شود اسرائیل یک بازیگر دینی (اساساً خریدی) باشد و در نتیجه ظرف ۲۰ سال و چه بسا کمتر، ما باید نه فقط برای انقلاب اقتصادی - اجتماعی - نظامی - محیط زیستی بی‌سابقه‌ای آماده شویم، بلکه ساختار جمعیتی که در حال شکل‌گیری در جامعه اسرائیلی است نیز تغییر می‌کند.

این پژوهش اذعان می‌کند که اسرائیل تنها در صورتی امکان بقا و ادامه وجود می‌یابد که اکثریت یهودی آشکاری در اسرائیل شکل بگیرد که در منطقه جغرافیایی زندگی کنند که ملزومات و مرزهای آن اجازه تحقق حاکمیت کشور و دفاع از آن را بدهد و همچنین در این صورت که در آن سطح معیشتی تعمیم یابد که همسو با یک جامعه غربی باشد.

این پژوهش طرح‌هایی را پیشنهاد می‌دهد که تحولات جمعیتی و پیش‌بینی‌های آینده آن و تحولات سیاسی مرتبط با وضعیت اسرائیل و تمام منطقه را مورد بررسی قرار می‌دهد و به دو دسته اصلی تقسیم می‌شود: دسته نخست که می‌گوید اسرائیل با «مشکل» جمعیتی مواجه نیست و هیچ توجیهی برای فکر کردن به راه‌حل‌های سیاسی طبق ساختار «جدایی» که در سال ۲۰۰۵ از نوار غزه صورت گرفت، وجود ندارد. اما دسته دوم، معتقد است که پیش‌بینی می‌شود وجود چنین مشکلی در آینده وخیم شود، به‌همین دلیل ایجاب می‌کند راه‌حل‌هایی سیاسی ارایه شود که در راس آن هدف حفظ ماهیت یهودی برای اسرائیل قرار بگیرد. با اشاره به پژوهش‌های پیشین، مشخص می‌شود آنها به بررسی پاره‌ای از مسائل مهم که تاثیر آشکار بر نزاع فلسطینی - اسرائیلی دارند، نپرداخته‌اند و این امر انگیزه قوی را برای بررسی این مسائل و تعیین وزن آنها و نقششان در روند نزاع فلسطینی - اسرائیلی در حال حاضر و در آینده به‌وجود می‌آورد. مقاله حاضر به موارد زیر می‌پردازد:

یک. افزایش تعداد ساکنان فلسطینی و اسرائیلی؛

دو. میانگین رشد سالانه جمعیت طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی؛

سه. زمان لازم برای دو برابر شدن جمعیت در فلسطین و اسرائیل؛

چهار. شاخص‌های رشد جمعیت در فلسطین و اسرائیل؛ شامل: میانگین زاد و ولد، میانگین

کلی باروری، میانگین عمومی مرگ و میر، افزایش طبیعی و مهاجرت؛

پنج. مهاجرت معکوس یا مهاجرت گریزی از اسرائیل؛  
شش. ذخیره انسانی فلسطینی‌ها و یهودیان در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج از آن؛  
هفت. برآورد حجم جمعیت طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰؛ و  
هشت. پیش‌بینی آینده نزاع بر اساس ارزیابی جمعیتی مورد فلسطینی - اسرائیلی.

### یک. افزایش تعداد ساکنان فلسطینی و اسرائیلی

۹ بررسی افزایش تعداد ساکنان در طرفین فلسطینی و اسرائیلی این امکان را فراهم می‌کند تا از عواملی که به تغییر جمعیت منجر می‌شود، آگاهی کسب کرد و همچنین به بررسی پیامدهای مترتب بر افزایش حجم جمعیت پرداخت که برای هر نظامی از آن دو جایگاه قدرت را تضمین می‌کند؛ چراکه افزایش تعداد ساکنان به افزایش قدرت کار، افزایش احتمالات قدرت نظامی، تشدید احتمالات پیدایش احساسات و اندیشه‌های قومیتی و احتمالات شکل‌گیری توسعه اقتصادی در سطحی گسترده می‌انجامد. تعداد ساکنان در سرزمین تاریخی فلسطین در سال ۱۹۴۸ به حدود ۲۰۶۵ تن رسید که ۱۴۱۵ تن از آنها از عرب‌ها بودند که ۶۸/۵ درصد از کل تعداد ساکنان را تشکیل می‌دادند و در مقابل ۶۵۰ هزار یهودی وجود داشتند که ۳۱/۵ درصد از کل تعداد ساکنان را تشکیل می‌دادند و این امر در حالی بود که یهودیان تنها هشت درصد از کل ساکنان را در سرزمین تاریخی فلسطین در سال ۱۹۱۴ تشکیل می‌دادند. (ابراهیم، ۲۰۰۸: ۵) پس از تشکیل اسرائیل، تغییر در ترازوی جمعیتی به صورت تدریجی به نفع اسرائیل ادامه یافت که علت آن آواره ساختن اجباری فلسطینی‌ها در مقابل مهاجرت بدون قید و شرط یهودیان از سراسر جهان به سرزمین تاریخی فلسطین بود. با بررسی داده‌های جدول شماره یک و نمودار یک این امور مشخص می‌شود.

تعداد ساکنان فلسطین (کرانه باختری و نوار غزه) به ۴۰۱۳ تن در سال ۲۰۱۰ رسید و این امر پس از آن بود که تعداد آنها به ۹۳۲ هزار تن در سال ۱۹۵۰ رسیده بود؛ یعنی اینکه ساکنان فلسطین حدود ۴/۳ برابر از آنچه که در سال ۱۹۵۰ بودند، افزایش یافته بودند و افزایش کلی مطلق به ۳۰۸۱ تن رسید.

در اسرائیل در سال ۲۰۱۰ تعداد ساکنان به ۷۴۲۰ تن (۱۶۱۷ عرب در مقابل ۵۸۰۳ یهودی)

◆ *فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکاشناسی، اسرائیل‌شناسی، سال هفدهم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۵*

رسید و این در حالی بود که تعداد آنها در سال ۱۹۵۰ به ۱۳۷۰ تن می‌رسید (۱۶۷ هزار عرب در مقابل ۱۲۰۳ یهودی) که این امر بدین معناست که ساکنان اسرائیل حدود ۵/۹ برابر از آنچه که در سال ۱۹۵۰ بودند، بیشتر شدند و افزایش کلی مطلق به ۶۰۵۰ تن رسید.

میزان تغییر جمعیت در فلسطین شاهد رویکرد کلی به سمت افزایش از ۱۴/۷ درصد در دوره ۱۹۶۰ - ۱۹۵۰ به ۲۵/۲ درصد در دوره ۲۰۱۰ - ۲۰۰۰ بود و ساکنان در فلسطین بالاترین میزان تغییر جمعیت را در سال ۱۹۹۰ رقم زدند و این امر به بالا رفتن میانگین افزایش طبیعی برمی‌گردد که ناشی از افزایش میانگین زاد و ولد و کنترل میانگین مرگ و میر است و همچنین به کاهش نقش عامل مهاجرت از فلسطین با آغاز روند صلح میان عرب‌ها و اسرائیل برمی‌گردد.

میزان تغییر جمعیت در اسرائیل رویکرد کلی را به سمت کاهش از ۵۲/۶ درصد در دوره ۱۹۶۰ - ۱۹۵۰ به ۲۳/۴ درصد در دوره ۲۰۱۰ - ۲۰۰۰ شاهد بود و ساکنان اسرائیل بالاترین میزان تغییر جمعیت را در دوره ۱۹۶۰ - ۱۹۵۰ محقق ساختند و این امر به نقش عامل مهاجرت به اسرائیل برمی‌گردد.

### دو. میانگین رشد سالانه جمعیت طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی

با بررسی داده‌های جدول شماره دو و نمودار دو آشکار می‌شود که میانگین رشد سالانه ساکنان فلسطین به صورت مداوم در این دوره به سمت افزایش پیش رفت و از ۱/۷ درصد سالانه در آغاز این دوره به ۲/۸ درصد به صورت سالانه در پایان آن دوره افزایش یافت و این امر برعکس آن چیزی بود که برای طرف یهودی رخ داد؛ چرا که میانگین رشد سالانه ساکنان یهود از ۵/۳ درصد سالانه در آغاز این دوره به ۱/۶ درصد سالانه در پایان آن کاهش یافت.

با مشاهده میانگین رشد سالانه جمعیت فلسطینی‌ها، می‌بینیم که این میانگین، رشد بالاتری را از میانگین رشد یهودیان از سال ۱۹۸۰ تاکنون رقم زده است و این امر به افزایش بالای میانگین تولد در نزد فلسطینی‌ها در مقایسه با یهودیان برمی‌گردد و کنترل آشکاری بر میانگین مرگ‌ومیر صورت گرفت که این امر به افزایش طبیعی گسترده‌ای انجامید و به افزایش میانگین عائله‌مندی یعنی افزایش بارهایی که بر دوش عائله‌مندان می‌افتد، منجر شد.

### سه. زمان لازم برای دو برابر شدن جمعیت در فلسطین و اسرائیل

این مقوله به معنای تعداد سال‌هایی است که ساکنان یک منطقه‌ای را ملزم می‌کند تا تعداد کنونی‌شان بر اساس میانگین کنونی رشد جمعیت دوچندان شود. با وجود تغییر همیشگی میانگین‌های رشد، این روش تصویری را از میزان سرعت رشد ساکنان در زمان حاضر ارایه می‌دهد و به روند طرح‌ریزی برای آینده کمک می‌کند. پیش‌بینی‌ها به این امر اشاره دارد که تعداد فلسطینی‌های ساکن در سرزمین تاریخی فلسطین در سال ۲۰۳۵ دوبرابر خواهد شد و ساکنان یهود در سرزمین تاریخی فلسطین در سال ۲۰۵۴ دو برابر می‌شود.

۱۱

### چهار. شاخص‌های رشد جمعیت

رشد جمعیت از تاثیر متقابل سه شاخص اصلی باروری، مرگ و میر و مهاجرت شکل می‌گیرد. سطوح باروری از نظر زمانی و مکانی بر اساس تفاوت شرایط اقتصادی و اجتماعی ساکنان فرق می‌کند و ناشی از تفاوت‌های بیولوژیکی نیست؛ چرا که شاهد قانع‌کننده‌ای برای این امر وجود ندارد که قدرت فیزیولوژیکی برای باروری تفاوتی همراه با شواهد میان افراد داشته باشد، بلکه این عدم مشابهت ناشی از تفاوت‌های اقتصادی، اجتماعی و تمدنی است. (عیسوی، ۲۰۰۶: ۳)

می‌توان عوامل تاثیرگذار بر میانگین‌های باروری را به عوامل مستقیم دسته‌بندی کرد که همواره بر میانگین‌های باروری تاثیر می‌گذارند و این عوامل قابل شمارش هستند، همانند: تعداد زنان متاهل، تعداد زنانی که ازدواج نکرده‌اند، تعداد زنان مطلقه، تعداد بیوه‌ها، تعداد زنانی که از وسائل تنظیم خانواده استفاده می‌کنند، تعداد موارد ناباروری، تعداد موارد یائستگی زودهنگام. در این میان، عوامل غیرمستقیمی نیز وجود دارد که شامل دسته‌ای از عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌شود و این دست از عوامل بر میانگین‌های باروری به صورت غیرمستقیم تاثیر می‌گذارد و این امر از طریق تاثیر این عوامل بر سن ازدواج و جهت‌گیری‌های زوجین در مورد تعداد بهتر فرزندان صورت می‌گیرد. (عبسی، ۲۰۰۱: ۶۶) زن در واقعیت امر عامل تاثیرگذار و تاثیرپذیر در آن واحد به‌شمار می‌آید؛ چراکه زن عامل تاثیرگذار بر عوامل مستقیم باروری است و در عین حال، از عوامل غیرمستقیم باروری تاثیر می‌پذیرد و این امر به صورت آشکار در تمامی مناطق روستایی و شهری

نمود پیدا می‌کند که در آنها این میانگین‌ها از مکانی به مکان دیگر با توجه به تفاوت عوامل تاثیرگذار غیرمستقیم بر باروری فرق می‌کند. در اینجا، برخی از معیارهای باروری که بر داده‌های آمارهای حیاتی برای شناسایی رویکردهای رشد جمعیت در فلسطین و اسرائیل اجرا شده است، ذکر می‌شود:

**یک. میانگین زاد و ولد:** میانگین زاد و ولد عامل تعیین‌کننده اصلی در رشد جمعیت به‌شمار می‌آید؛ چرا که مرگ و میرها و مهاجرت بر اثر آن افزایش می‌یابد و این شاخص از این ویژگی برخوردار است که ثبات کمتری دارد و می‌توان آن را پیش‌بینی کرد و آن را کنترل نمود، همچنین بیشترین تاثیر را از عوامل اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و روحی می‌گیرد، (فتحی (۱۹۸۵: ۳۴) و میانگین خام تولد گام نخست برای اندازه‌گیری باروری به‌شمار می‌آید. با بررسی جدول شماره سه که متوسط میانگین تولد را در فلسطین و اسرائیل در دوره (۲۰۰۹-۱۹۹۰) نشان می‌دهد، جهت‌گیری متوسط میانگین زاد و ولد فلسطینی‌ها به سمت کاهش تدریجی را چه در کرانه باختری یا نوار غزه و همچنین برای عرب‌های اسرائیل آشکار می‌سازد که برعکس آن، در مورد وضعیت یهودیان صدق می‌کند؛ چراکه متوسط میانگین برای آنها افزایش نسبی ساده‌ای را رقم زده است، اما این افزایش دلالتی را به همراه ندارد؛ چرا که ارزش آن در مقایسه با متوسط میانگین برای فلسطینی‌ها که در کرانه باختری و نوار غزه به ۴۳/۵ در هزار در دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۵ رسید، کاهش می‌یابد.

متوسط میانگین تولدها در نزد فلسطینی‌ها افزایشی را رقم زد که از دو برابر در کرانه باختری و نوار غزه نسبت به متوسط میانگین تولدها در نزد یهودیان در تمامی دوره‌ها گذشت و به میانگین بالای باروری و شاخصه‌های پایین توسعه در فلسطین انجامید که منتهی به این شد که در مرتبه ۱۱۴ قرار بگیرد (برنامه‌های توسعه سازمان ملل، ۲۰۱۱: ۱۳۴-۱۳۱) و وضعیت به‌گونه‌ای است که فلسطینی‌ها از مشکلات اجتماعی و اقتصادی و سیاسی متعددی همچون فقر و بی‌سوادی رنج می‌برند.

**دو. میانگین کلی باروری:** میانگین خام تولدها برای آگاهی از سطح باروری ساکنان به‌صورت کلی فایده‌بخش است، اما سطح واقعی باروری را نشان نمی‌دهد؛ چراکه تعداد متولدشدگان به کل ساکنان بدون تفاوت میان گروه‌های جمعیتی نسبت داده می‌شود که از نظر ویژگی‌های جمعیتی با هم متفاوت هستند. این مقیاس این عیب را دارد که متولدشدگان را به‌گونه‌ای به‌حساب می‌آورد که گویی متولدشدگان تمامی ساکنان جامعه هستند و متولدشدگان گروه جمعیتی خاصی که

ویژگی‌های خاص خود را دارد، نیستند (اسماعیل، ۱۹۸۴: ۲۹)، به همین دلیل ممکن است آنچه به نام میانگین کلی باروری شناخته می‌شود، انتخاب شود.

با بررسی جدول شماره چهار و نمودار چهار، جهت‌گیری میانگین به سمت کاهش به صورت کلی چه برای فلسطینی‌ها (از ۶/۶۱ زایش برای هر زن در آغاز دوره به ۴/۴۳) یا در اسرائیل (از ۲/۹۳ زایش برای هر زن به ۲/۹۱) با افزایش آشکار آن برای فلسطینی‌ها در مقایسه با اسرائیلی‌ها در تمامی دوره‌ها بدون هیچ استثنایی مشخص می‌شود که این امر به صورت آشکار بر ترکیب سنی جمعیت تاثیر گذاشته است، به گونه‌ای که جامعه فلسطین نوجوان و جوان در دوره کنونی و دوره آتی در کمترین برآورد باقی می‌ماند و شاید کاهش میانگین باروری در بین آغاز این دوره و پایان آن برای فلسطینی‌ها به بهبود شرایط درمانی برمی‌گردد. همچنین عوامل زیست‌محیطی و فردی نقش تعیین‌کننده‌ای را در این کاهش ایفا کرده‌اند؛ چراکه عوامل زیست‌محیطی که در تعداد زنان ازدواج کرده، توزیع آنها بر اساس سنشان، وضعیت اجتماعی زنان، سطح فرهنگی و آموزشی، میزان گسترش روش‌های تنظیم خانواده، سطح شهری و روستایی بودن نمود پیدا می‌کند، تغییر کرده است. همان‌طور که عوامل فردی که در شوق به داشتن فرزند، تمایل به ازدواج، گسترش خانواده‌های پر تعداد، فقر و درجه امید به زندگی نمود پیدا می‌کند، متفاوت بوده است. تمامی این عوامل به صورت جمعی تفاوت یافتند و به صورت مثبت تغییر کردند که این امر در پایان بر کاهش میانگین‌های باروری تاثیر گذاشت. برعکس آن، در مورد متوسط میانگین کلی باروری در اسرائیل صدق می‌کند که دارای ثبات نسبی است.

با مشاهده جدول چهار، مشخص می‌شود که متوسط رو به بالای میانگین کلی باروری در فلسطین با متوسط رو به بالای میانگین زاد و ولد در فلسطین مرتبط است و این امر یک نتیجه منطقی به‌شمار می‌آید که در نتیجه افزایش تعداد زنان متاهل در مقایسه با زنانی که ازدواج نکرده‌اند، همچنین تاثیر تعداد زنان مطلقه و تعداد بیوه‌ها، کم‌توجهی به استفاده از ابزارهای تنظیم خانواده یا مخالفت با استفاده از آنها به دلیل عواملی که گاهی مرتبط به امور دینی، اجتماعی و سیاسی است و دیگر عوامل مستقیم تاثیرگذار بر باروری همچون تعداد موارد ناباروری و تعداد موارد یائستگی زود هنگام و علاوه بر آن تاثیر عوامل غیرمستقیمی است که شامل دسته‌ای از عوامل

اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌شود که بر میانگین‌های باروری به صورت غیرمستقیم و از طریق تاثیر آنها بر سن ازدواج و رویکردهای همسران نسبت به تعداد بهتر کودکان تاثیر می‌گذارد. سه. میانگین کلی مرگ و میر: مرگ و میرها دومین ضلع مکمل از مثلث تغییر جمعیت است و میانگین کلی مرگ و میر در ترسیم وجهه دیگری از جامعه چه‌بسا به‌صورتی صادقانه‌تر از میانگین خام تولدها دارای اهمیت به‌شمار می‌آید. (اسماعیل، ۱۹۸۴: ۲۹) مرگ و میرها در تاثیر خود از عامل مهاجرت نیز جلو می‌زند. هرچند باروری از حیث تاثیر خود بر تغییر در حجم ساکنان، بر آن سبقت می‌گیرد و - به‌صورت کلی - دارای دلالت فراوانی در مورد وضعیت اجتماعی، درمانی و فرهنگی است و همچنین بر آینده خود ساکنان دلالت دارد. (احمد، ۲۰۰۴: ۳۴۲) اما این میانگین با تعدادی از چالش‌های خاص در مورد میزان فراهم بودن داده‌های موثق پیرامون مرگ نوزادان و کودکان و بیماری‌های کودکان مواجه است؛ چراکه جمع‌آوری اطلاعات موثق از آن درخصوص تعداد مرگ نوزادان مسئله ساده‌ای نیست.

با بررسی جدول شماره پنج و نمودار پنج جهت‌گیری متوسط میانگین مرگ و میر به سمت کاهش چشمگیر نشان داده می‌شود که این مسئله با افزایش آگاهی ساکنان به‌ویژه زنانی که مسئول نخست در سرپرستی کودکان و تغذیه آنها هستند و همچنین گسترش آموزش امری طبیعی به‌شمار می‌آید. متوسط میانگین مرگ و میر فلسطینی‌ها در مقایسه با آن در اسرائیل در دوره ۲۰۰۹-۱۹۹۰ کاهش را رقم زده است.

**چهار. افزایش طبیعی:** این شاخص است که بیانگر اضافی مازاد یا کمبود در تعداد تولدها در مقایسه با مرگ و میرها میان ساکنان در دوره زمانی مشخصی است و یکی از شاخصه‌های مهمی که نشانگر رشد جمعیت است، به‌حساب می‌آید. با بررسی جدول شماره شش و نمودار شش مشخص می‌شود که جهت‌گیری متوسط میانگین افزایش طبیعی فلسطینی‌ها در میان آغاز این دوره تا پایان آن به سمت کاهش تدریجی ثابت است و با کاهش تدریجی در میانگین‌های تولدها و مرگ و میرها هم‌خوانی دارد. متوسط میانگین افزایش طبیعی برای فلسطینی‌ها در مقایسه با یهودیان در تمامی دوره‌های مورد بررسی افزایش چشم‌گیری را رقم زده است. بالا رفتن متوسط میانگین افزایش طبیعی فلسطینی‌ها به افزایش میانگین‌های باروری برمی‌گردد.

**پنج. مهاجرت:** یکی از شاخص‌های رشد جمعیت به‌شمار می‌آید؛ چرا که از آن، توزیع مجدد جمعیت و تغییر در ساختار کیفی و سنی در مناطقی که ترک شده و مناطقی که به آنها رفته شده است، نشأت می‌گیرد. به‌خصوص در مورد فلسطین - اسرائیل مهاجرت عامل اصلی در شاخص‌های رشد جمعیت و در نتیجه در تشکیل اسرائیل به‌شمار می‌آید؛ چرا که اراضی فلسطین شاهد پنج موج پی‌درپی مهاجرت یهودیان پیش از تشکیل اسرائیل بود و این امر در پی بحران‌های متوالی صورت گرفت که از اواخر قرن نوزدهم تا جنگ جهانی دوم در مناطقی که یهودیان در آنها حضور داشتند، رخ داده بود. موج اول مهاجرت در دوره ۱۹۰۳-۱۸۸۲، موج دوم مهاجرت در دوره ۱۹۱۸-۱۹۰۴، موج سوم مهاجرت در دوره ۱۹۲۳-۱۹۱۹، موج چهارم در دوره ۱۹۳۲-۱۹۲۴، و موج پنجم در دوره ۱۹۳۹-۱۹۳۳ رخ داد و علاوه بر آنها، دوره جنگ جهانی دوم را نیز باید مد نظر قرار داد که در طی آن، سرزمین تاریخی فلسطین مهاجران یهود را با کمک انگلیس پذیرفت. اسرائیل پس از اینکه شکل گرفت، عامدانه دست به اخراج فلسطینی‌ها از سرزمینشان زد و در همان حال، دقیقاً در سال ۱۹۵۰، قانون بازگشت را صادر کرد، همان‌طور که قانون تابعیت اسرائیلی در سال ۱۹۵۲ صادر شد.

با بررسی جدول شماره هفت که تعداد مهاجران به اسرائیل و میزان آنها بر اساس دوره مهاجرت و مبدأ آمدن آنها در دوره ۲۰۱۱ - ۱۸۸۲ را مشخص می‌کند، نشان داده می‌شود که سرزمین تاریخی فلسطین از سال ۱۸۸۲ تا سال ۱۹۴۸ حدود ۴۸۲۸۵۷ مهاجر یهودی را پذیرفته است و قاره اروپا صادرکننده اصلی مهاجران یهود به میزان ۷۸/۲ درصد از کل تعداد مهاجران در همان دوره بود که پس از آن میزان یهودیانی که داده‌هایشان مشخص نبود به میزان ۱۰/۹ درصد قرار دارد و سپس یهودیان آسیا به میزان ۸/۵ درصد و اقلیت یهود در ایالات متحده آمریکا و استرالیا به میزان ۱/۶ درصد قرار دارد و یهودیان آفریقا در جایگاه اخیر به میزان ۰/۸ درصد از کل تعداد مهاجران در همان دوره هستند. در دوره ۲۰۱۱ - ۱۹۴۹ اسرائیل ۳۰۹۲۱۲۱ مهاجر یهودی را پذیرفت و قاره اروپا همچنین صادرکننده اصلی مهاجران یهود به میزان ۶۰/۰ درصد از کل تعداد مهاجران از همان دوره بود. پس از آن، میزان یهودیانی قرار دارد که از آفریقا آمده بودند و به ۱۶/۴ درصد می‌رسد، سپس میزان یهودیانی است که از آسیا آمده بودند و به ۱۴/۱ درصد و اقلیت یهود در ایالات متحده آمریکا و

استرالیا به میزان ۸/۵ درصد می‌رسد و یهودیانی که داده‌های آنها مشخص نیست، در جایگاه اخیر و به میزان ۱/۰ درصد از کل تعداد مهاجران در همان دوره قرار دارند.

در شرایطی که اسرائیل تلاش می‌کرد یهودیان را از هر مکانی در جهان به سرزمین تاریخی فلسطین بکشاند، همچنین در اقدامات عامدانه دست به بیرون راندن فلسطینی‌ها از سرزمینشان در وحله نخست به اردن، لبنان و سوریه و در وحله دوم به سایر کشورهای عربی و غربی زد. همان‌طور که داده‌های جدول شماره هشت نشان می‌دهد، اسرائیل پس از اینکه دست به کشتارها و قتل‌های دسته‌جمعی پیش از جنگ ۱۹۴۸ و در حین آن و پس از آن زد و تا حد زیادی در این امر موفق شد، نزدیک ۵۵۰۶ هزار فلسطینی در خارج از سرزمین تاریخی فلسطین قرار گرفتند که ۸۸/۶ درصد از آنها در کشورهای عربی و ۱۱/۴ درصد در کشورهای خارجی هستند. این سیاست روندی برای جایگزین کردن مردمی به جای مردمی دیگر بود و شاهدهی بر این بوده است که یهودیان در رشد جمعیتی خود بر مهاجرت به اسرائیل حساب باز کردند و در مقابل فلسطینی‌ها بر میانگین بالای زاد و ولد تکیه کردند تا کمبود تعداد که ناشی از مهاجرت اجباری فلسطینی‌ها در مراحل نزاع با اسرائیل صورت گرفت، جبران شده و توازن جمعیتی را ایجاد کنند که به آنها اجازه حفظ حقوقشان در سرزمین تاریخی فلسطین را بدهد.

### پنج. مهاجرت معکوس یا مهاجرت‌گریزی از اسرائیل

لورانس داویدسون، استاد تاریخ در دانشگاه وست چستر در ایالت پنسیلوانیا در مقاله‌ای که در پایگاه کانترپانچ با عنوان «طرح صهیونیستی... در حال احتضار است» (دیویدسون، ۲۰۱۱: ۱۹) منتشر کرده، گفته است که اگر هدف تاریخی اسرائیل همان تشکیل وطن قومیتی امن برای یهودیان جهان و مکانی جهت پناه بردن در جهانی آکنده از گرایش واقعی یا احتمالی به یهودستیزی بود، به نظر می‌رسد که این هدف به شکست انجامیده است، نه به این خاطر که این نویسندگان این مسئله را می‌گویند، بلکه به این دلیل که تعداد روزافزونی از شهروندان یهود نیز این امر را می‌گویند. پژوهش‌هایی وجود دارد که در اسرائیل و در خارج آن صادر می‌شود که نشان می‌دهد اگر رویکردهای سیاسی و اجتماعی کنونی در چند سال آتی ادامه داشته باشد، حدود نیمی از

تعداد یهودیانی که در اسرائیل زندگی می‌کنند، به ترک آن می‌اندیشند. با بررسی داده‌های جدول شماره نه و نمودار هفت مجموعه‌ای از حقایق آشکار می‌شود:

در دوره زمانی ۲۰۰۹-۱۹۹۰، اسرائیل حدود ۱/۲ میلیون مهاجر را پذیرفت و در مقابل تعدادی که کمی بیش از یک چهارم میلیون تن بود، از اسرائیل مهاجرت کردند و میزان خروج از اسرائیل نسبت به مهاجرت یهودیان به میزان ۲۱/۶ درصد بود.

تعداد مهاجران به اسرائیل از ۱۹۹۵۱۶ نفر در سال ۱۹۹۰ به ۱۴۵۶۷ مهاجر در سال ۲۰۰۹ کاهش یافت و همچنین تعداد کسانی که از اسرائیل مهاجرت کردند، از ۱۴۲۰۰ تن در سال ۱۹۹۰ به ۴۹۰۰ تن در سال ۲۰۰۹ کاهش یافت.

در دوره زمانی ۱۹۹۰ - ۲۰۰۰ اسرائیل میزان ۱۰۱۶۵۱۱ مهاجر به میزان ۸۳ درصد از کل تعداد مهاجران به اسرائیل در دوره ۱۹۹۰ - ۲۰۰۹ شد.

در دوره ۲۰۰۸-۲۰۰۱ بالاترین میزان خروج از اسرائیل نسبت به مهاجرت یهودیان به اسرائیل رخ داد و این میزان در سال ۲۰۰۳ به اوج خود رسید و نسبت ۷۰/۱ درصدی را ثبت کرد. افزایش نسبت خروج از اسرائیل در مقابل مهاجرت یهودیان به اسرائیل از سال ۲۰۰۰ و تا پایان این دوره، اساساً به کاهش تعداد مهاجران به اسرائیل برمی‌گردد و به افزایش مهاجرت خروجی از اسرائیل بر نمی‌گردد که شاهد ثبات نسبی در میان آغاز این دوره تا پایان آن بود.

کاهش تعداد مهاجران یهود به اسرائیل در ۱۰ سال اخیر در مقایسه با سال‌های پیشین نشانگر این است که اسرائیل به صورت نسبی مزیت وطن قومیتی امن برای یهودیان جهان و مکانی برای پناه آوردن آنها را از دست داده است که این امر به دلیل اوضاع سیاسی و امنیتی پیچیده در منطقه خاورمیانه و همچنین عدم توانایی اسرائیل برای جا دادن به مهاجران بیشتری است که احتمالاً باری را بر جامعه ایجاد می‌کنند که با آن نمی‌تواند خدمات اساسی را به آنها ارایه دهد و سطح معیشتی قابل قبولی را برای آن مهاجران فراهم کند.

همچنین نوعی بی‌طرفی عامل مهاجرت به اسرائیل در نزاع جمعیتی آینده میان یهودیان و فلسطینی‌ها آشکار می‌شود و مهاجرت معکوس یا مهاجرت‌گریزی از اسرائیل به‌عنوان یکی از راه‌های جدید برای فرسایش جمعیتی جامعه یهود در سرزمین تاریخی فلسطین ظاهر می‌شود که

این امر اهمیت عامل جمعیتی را در تعیین تکلیف نزاع میان فلسطینی‌ها و یهودیان در سرزمین تاریخی فلسطین به نفع فلسطینی‌ها قوت می‌بخشد.

در فلسطین در کرانه باختری و نوار غزه، روند مهاجرت خروج و بازگشت رخ داد که ویژگی آن به صورت کلی میزان کم آن است (۳۲۸۴۸ مهاجر در دوره ۲۰۰۹ - ۲۰۰۵)، همان طور که جدول شماره ده نشان می‌دهد، تفاوت آن از مهاجرت یهودیان به سرزمین تاریخی فلسطین در هدف آشکار می‌شود. مهاجرت شهرک‌نشین‌ها عکس مهاجرت فلسطینی‌ها به شمار می‌آید؛ چراکه مهاجرت فلسطینی‌ها یک مهاجرت موقتی است که کوتاه یا طولانی می‌شود اما غالباً یک بار دیگر با بازگشت به اراضی فلسطین پایان می‌یابد. پیرامون دلایل مهاجرت به خارج، نتایج اندازه‌گیری مهاجرت در اراضی فلسطین در گزارشی رسمی به این امر اشاره دارد که دلایل یا انگیزه‌های اصلی مهاجرت به خارج، آموزش و تحصیل به میزان ۳۴/۴ درصد از انگیزه کل مهاجرت‌کنندگان به خارج بوده است، در حالی که انگیزه اصلی حدود ۱۴/۶ درصد از مهاجران بهبود سطح معیشت بوده است و در همین حال، ۱۳/۷ درصد به دلیل نبود فرصت‌های شغلی در اراضی فلسطین مهاجرت کرده‌اند.

تقریباً به همان میزان، روند مهاجرت برگشتی به اراضی فلسطین بوده است که حدود ۳۰۴۱۱ شخص در دوره ۲۰۰۹ - ۲۰۰۵ با خالص منفی مهاجر به تعداد ۲۴۳۷ تن برآورد شده است. داده‌ها نشان می‌دهد که بازگشت فلسطینی‌ها از خارج به‌ویژه در دوره ۲۰۰۹ - ۲۰۰۷ کاهش داشته است که علت آن حمله‌های گسترده نیروهای اسرائیلی به بیشتر مناطق تحت سیطره فلسطینی‌ها بوده است.

شش. ذخیره انسانی فلسطینی‌ها و یهودیان در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج آن

یک. فلسطینی‌ها در سرزمین تاریخی فلسطین و در جهان: با بررسی جدول شماره ۱۱ مشخص می‌شود که کل تعداد فلسطینی‌ها در جهان تا پایان سال ۲۰۱۰ به ۱۰۹۷۶ هزار تن می‌رسد که ۵۵۰۶ هزار تن از آنها در خارج از سرزمین تاریخی فلسطین هستند و ۵۰/۲ درصد از کل تعداد فلسطینی‌ها در جهان را تشکیل می‌دهند و در مقابل ۵۴۷۰ هزار تن در داخل سرزمین

تاریخی فلسطین به میزان ۴۹/۸ درصد از کل تعداد فلسطینی‌ها در جهان هستند. نسبت تعداد فلسطینی‌ها در کرانه باختری و نوار غزه به همراه فلسطینی‌ها در کشورهای عربی ۸۱/۹ درصد از کل فلسطینی‌ها در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج از آن را تشکیل می‌دهد. فلسطینی‌ها در داخل از یک‌سو میان کرانه باختری و نوار غزه و از سوی دیگر، در قالب عرب‌های اسرائیل تقسیم شده‌اند که در کرانه باختری و نوار غزه ۷۵/۱ درصد هستند و در مقابل، عرب‌های اسرائیل ۲۴/۹ درصد را تشکیل می‌دهند. اما فلسطینی‌ها در خارج میان کشورهای عربی و کشورهای خارجی پراکنده هستند که ۸۸/۶ درصد در کشورهای عربی و در مقابل ۱۱/۴ درصد در کشورهای خارجی هستند.

با مشاهده دو جدول شماره ۱۰ و ۱۱ مشخص می‌شود که فلسطینی‌ها و یهودیان در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج از آن با هم ۲۴۷۲۲ هزار تن هستند که فلسطینی‌ها از این تعداد ۴۴/۴ درصد و در مقابل یهودیان ۵۵/۶ درصد را تشکیل می‌دهند. همچنین با بررسی ذخیره انسانی یهودیان و فلسطینی‌ها در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج از آن مشخص می‌شود که ذخیره انسانی، بسیاری از اهمیت ژئوپلیتیکی خود را برای دو طرف از دست می‌دهد؛ چرا که در مورد فلسطین، حق بازگشت فلسطینی‌ها با لجاجت و مخالفت قاطع طرف اسرائیلی مواجه است و مسئولیت آوارگان فلسطینی بر عهده عرب‌ها افتاده است. در مورد اسرائیل - و به‌رغم کثرت طرح‌های وسوسه‌برانگیزی که اسرائیل در اختیار یهودیان جهان برای مهاجرت به فلسطین می‌گذارد - پاسخ یهودیان به این طرح‌ها محدود باقی مانده است و به‌ویژه به دلیل بی‌ثبات بودن اوضاع در منطقه خاورمیانه و اسرائیل، دیگر اسرائیل محیط جذابی برای یهودیان جهان به‌شمار نمی‌آید.

**دو. ساکنان یهود در سرزمین تاریخی فلسطین و در جهان:** از جدول شماره ۱۲ که تعداد ساکنان یهود و میزان آنها در سرزمین تاریخی فلسطین و در جهان را بر اساس شمارش هزار تن در سال ۲۰۱۰ نشان می‌دهد، مشخص می‌شود که جمع کل یهودیان به ۱۳۷۴۶ هزار تن در داخل سرزمین تاریخی فلسطین و خارج آن رسید و تعداد آنها در خارج از سرزمین تاریخی فلسطین به ۷۹۴۳ هزار یهودی به میزان ۵۷/۸ درصد از کل تعداد یهودیان در جهان رسید، در حالی که تعداد آنها در ایالات متحده آمریکا به ۵۴۲۵ هزار تن به میزان ۳۹/۵ درصد از کل تعداد

یهودیان در جهان می‌رسید که این همچنین میزان ۶۸/۳ درصد از کل یهودیان در خارج از سرزمین تاریخی فلسطین را تشکیل می‌دهد.

با بررسی داده‌های این جدول مشخص می‌شود که یهودیان در سرزمین تاریخی فلسطین و در ایالات متحده آمریکا با هم بزرگ‌ترین دو مجموعه انسانی یهودیان در جهان را نیز تشکیل می‌دهند؛ چراکه با هم میزان ۸۱/۷ درصد از کل تعداد یهودیان در جهان (۴۲/۲ درصد یهودیان در سرزمین تاریخی فلسطین در مقابل ۳۹/۵ درصد یهودیان در ایالات متحده آمریکا) را شکل می‌دهند. اتباع یهود در ایالات متحده آمریکا از فعال‌ترین اتباع یهود در جهان و تاثیرگذارترین آنها به‌شمار می‌آیند؛ چراکه نفوذ گسترده‌ای بر ادارات مالی و کاری و رسانه‌ای دارند و این امر باعث شده است که این افراد از جایگاه اجتماعی بالایی در جامعه آمریکا برخوردار باشند که باعث می‌شود بیشترشان از مهاجرت و ماندن در اسرائیل خودداری کنند، اما این مسئله مانع از این نمی‌شود که آنها به اسرائیل از طریق تشکیل لابی حامی آن در تمامی مسائل مربوط به نزاع عربی - اسرائیلی از آغاز آن تا به اکنون کمک نکنند.

### هفت. برآورد حجم جمعیت طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰

بررسی وضعیت آینده جمعیت در هر مکانی اهمیت بسیاری دارد؛ چراکه بررسی ریزش جمعیت برای هر جامعه‌ای تنها تلاشی برای آگاهی از تصویر تقریبی حجم جمعیت آن جامعه است که با تکیه بر متغیرات جمعیتی در چارچوب اجتماعی و اقتصادی آن صورت می‌گیرد. حجم جمعیت در آینده دنباله حجم کنونی جمعیت علاوه بر حجم‌های قابل پیش‌بینی ناشی از تغییرات در شاخص‌های رشد جمعیت در آینده است که تاثیرات قابل پیش‌بینی برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی را مد نظر قرار داده و تاثیر عامل مهاجرت را مورد بی‌توجهی قرار می‌دهد. طبق آنچه که گفته شد، سه احتمال را با استفاده از برنامه‌های (Spectrum) و بسته برنامه‌های (PAS) که شامل و خلاصه احتمال‌های رشد قابل پیش‌بینی ساکنان فلسطینی و ساکنان یهود در سرزمین تاریخی فلسطین می‌شود، نشان می‌دهیم؛ با توجه به اینکه بر اساس برآوردهای سه‌گانه، تعداد فلسطینی‌ها از تعداد یهودیان در دوره نخست (۲۰۱۵-۲۰۱۰) و مشخصاً در سال ۲۰۱۳ پا فراتر

گذاشت و تعداد ساکنان فلسطینی به ۶۱۱۷ تن در مقابل ۶۰۸۶ تن از طرف یهودی رسید.

**احتمال اول:** این احتمال مبتنی بر اساس رشد جمعیت با همان میانگین رشد سالانه ثبت شده از جمعیت فلسطینی‌ها (۲/۸ درصد) در دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۰ و جمعیت یهودیان (۱/۶ درصد) از همان دوره، تا سال ۲۰۱۵ است و پس از آن به میزان پنج درصد در دوره ۲۰۲۰-۲۰۱۵، و ده درصد در دوره ۲۰۲۵-۲۰۲۰، و ۱۵ درصد در دوره ۲۰۳۰-۲۰۲۵ و ۲۰ درصد در دوره ۲۰۳۵-۲۰۳۰ و ۲۵ درصد از اساس در دوره ۲۰۴۰-۲۰۳۵ کاهش یافته است و به عبارتی میانگین از ۲/۸ درصد سالانه در سال ۲۰۱۰ به ۲/۱ درصد سالانه در سال ۲۰۴۰ میان فلسطینی‌ها و از ۱/۶ درصد سالانه به ۱/۲ درصد میان یهودیان از همان دوره ریزش، کاهش خواهد داشت. بر این اساس و از طریق بررسی داده‌های جدول شماره ۱۳ مشخص می‌شود که تعداد ساکنان فلسطینی در پایان دوره اخیر به ۱۱۶۳۹ تن در مقابل ۸۱۶۷ تن از یهودیان خواهد رسید و طرف فلسطینی افزایش جمعیتی به میزان ۳۴۷۲ تن را رقم خواهد زد.

**احتمال دوم (قوت بیشتری دارد):** بر اساس این احتمال، میانگین‌ها تا سال ۲۰۲۰ ثابت خواهد ماند، سپس به میزان پنج درصد در دوره ۲۰۲۵-۲۰۲۰ و ده درصد در دوره ۲۰۳۰-۲۰۲۵ و ۱۵ درصد در دوره ۲۰۳۵-۲۰۳۰ و ۲۰ درصد از اساس در دوره ۲۰۴۰-۲۰۳۵ کاهش می‌یابد، به عبارتی میانگین از ۲/۸ درصد سالانه در سال ۲۰۱۰ به ۲/۲۴ درصد سالانه در سال ۲۰۴۰ میان فلسطینی‌ها کاهش خواهد یافت و از ۱/۶ درصد سالانه به ۱/۲۸ درصد میان یهودیان از همان دوره ریزش، کاهش خواهد داشت. طبق آن و از طریق بررسی داده‌های جدول ۱۴ و نمودار هشت مشخص می‌شود که تعداد ساکنان فلسطین در پایان دوره اخیر به ۱۲۰۴۲ تن در مقابل ۸۹۸۰ تن برای طرف یهودی خواهد رسید و طرف فلسطینی افزایش جمعیتی به اندازه ۳۰۶۲ تن را رقم خواهد زد. فلسطینی‌ها بیش از نیمی از تعداد ساکنان را به میزان‌هایی که با گذر زمان افزایش می‌یابد، تشکیل خواهند داد تا تعدادشان در پایان این دوره به میزان ۵۷/۳ درصد از کل ساکنان در سرزمین تاریخی فلسطین برسد.

**احتمال سوم:** این فرضیه را مطرح می‌کند که میانگین‌ها در دوره زمانی از ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۵ ثابت می‌ماند. سپس به میزان پنج درصد در دوره ۲۰۳۰-۲۰۲۵ و ۱۰ درصد در دوره ۲۰۳۵-۲۰۳۰ و

۱۵ درصد از اساس در دوره ۲۰۴۰ - ۲۰۳۵ کاهش می‌یابد، به عبارتی میانگین از ۲/۸ درصد سالانه در سال ۲۰۱۰ به ۲/۳۸ درصد سالانه در سال ۲۰۴۰ میان فلسطینی‌ها و از ۱/۶ درصد سالانه به ۱/۳۶ درصد میان یهودیان از همان دوره ریزش، کاهش خواهد یافت. طبق آن و از طریق بررسی داده‌های جدول ۱۵ مشخص می‌شود که تعداد ساکنان فلسطینی در پایان دوره اخیر به ۱۲۳۷۵ تن در مقابل ۹۱۲۴ یهودی خواهد رسید و طرف فلسطینی افزایش جمعیتی به میزان ۳۲۵۱ تن را رقم خواهد زد. با بررسی داده‌های حاصل از احتمال‌های برآورد حجم جمعیت طرف‌های فلسطینی و اسرائیلی تا سال ۲۰۴۰، می‌یابیم که واقعیت جمعیتی با سه احتمالش به این امر اشاره دارد که نتایج کمی به نفع طرف فلسطینی در حال حاضر و در آینده است، اما این نتایج بخشی از اهمیت خود را در هنگام مقایسه با خصوصیات اجتماعی و اقتصادی ساکنان فلسطینی و اسرائیلی از دست می‌دهد تا برتری آشکار ساکنان اسرائیلی را نشان دهد؛ چراکه داده‌های میانگین سنی قابل پیش‌بینی در سال ۲۰۱۲ به این امر اشاره دارد که میانگین سنی قابل پیش‌بینی مردان یهود به ۷۹/۹ سال در مقابل ۷۶/۲ سال برای مردان فلسطینی و ۸۳/۶ سال برای زنان یهودی در مقابل ۸۰/۳ سال برای زنان فلسطینی می‌رسد.

همچنین در هنگام مقایسه داده‌های تولید ناخالص داخلی مشخص می‌شود که این تولید برای طرف اسرائیلی به ۲۴۲۹۲۲ میلیون دلار در سال ۲۰۱۱ رسید و در مقابل به ۶۳۳۹ میلیون دلار برای فلسطینی‌ها در همان سال رسیده بود (۷۳/۱ درصد برای کرانه باختری در مقابل ۲۶/۹ درصد برای نوار غزه) و این امر بر متوسط درآمد فرد در دو طرف تاثیر می‌گذارد که به ۳۱۲۹۱ دلار برای هر شخص اسرائیلی در مقابل ۱۶۱۳ دلار برای هر فلسطینی می‌رسد و در کاهش سطح معیشت و خدمات آموزشی و درمانی و خدمات زیرساختی در طرف فلسطینی در مقایسه با طرف اسرائیلی نمود پیدا کرده است.

این نتایج ماحصل محاصره اقتصاد فلسطین توسط اسرائیل است که از طریق کنترل کامل بر حرکت گذرگاه‌ها و منافذ مرزی صورت می‌گیرد؛ چراکه اسرائیل تاکید دارد اقتصاد فلسطین را از ملزومات رشد آن محروم کند و وضعیتی را باقی نگه دارد که اجازه ادامه زندگی را در چارچوب انسانی آن در پایین‌ترین سطح آن می‌دهد. (مرکز پژوهش‌ها و خدمات استشاری زیتونه، ۲۰۱۲:

۳۳۲ با وجود آن، عامل جمعیت مهم‌ترین و قوی‌ترین سلاحی باقی می‌ماند که فلسطینی‌ها در اختیار دارند و در حال حاضر و در آینده برای ادامه بقایشان بر روی سرزمینشان بر روی آن حساب باز می‌کنند.

### هشت. تخمین آینده نزاع بر اساس ارزیابی جمعیتی مورد فلسطینی - اسرائیلی

سناریوهای احتمالی مذاکرات فلسطینی - اسرائیلی در آینده به این امر اشاره دارد که سه سناریو صرف‌نظر از موضع طرف‌های درگیر در قبال آن وجود دارد: سناریوی نخست امکان این است که به توافق صلح نهایی و تعیین‌کننده بر اساس اصل زمین در مقابل صلح طبق مرزهای چهارم ژوئن ۱۹۴۷ دست یافته شود؛ سناریوی دوم دستیابی به راه حل مرحله‌ای است که به تشکیل کشور فلسطین در مرزهای موقت می‌انجامد تا مذاکرات بر سر مسائل حل نشده در چارچوب زمانی مشخص صورت بگیرد؛ و سوم اینکه کشور واحد دوقومیتی تشکیل شود که فلسطینی‌ها و یهودیان موجود در سرزمین تاریخی فلسطین را دربرگیرد.

اما اسرائیل آمادگی پذیرش این طرح‌ها را نکرده و تعامل مثبتی با هیچ‌یک از آنها نداشته است، اقدامات اسرائیل در عالم واقع تأکیدی بر این امر است؛ چراکه اسرائیل موفق شد محور نخست از راهبرد خود در سرزمین تاریخی فلسطین را که پیشروی جغرافیایی بود، محقق سازد و این در هنگامی بود که در سال ۱۹۴۷ باقی مانده سرزمین تاریخی فلسطین را اشغال کرد. از این تاریخ، اسرائیل در راستای اجرای محور دوم عمل می‌کند که در شهرک‌سازی‌ها برای از بین بردن وجود فلسطینی‌ها و ایجاد واقعیت جمعیتی نمود پیدا می‌کند که مانع از هرگونه تجمع جمعیتی وابسته به فلسطینی‌ها می‌شود و مسئله فلسطین را از طریق یهودی‌سازی قدس و خالی کردن آن از عرب‌های فلسطینی از بین می‌برد و در همان حال، کانون‌های شهرک‌نشینی را در کرانه باختری گسترش می‌دهد (داده‌های دستگاه مرکزی آمار فلسطین، ۲۰۱۲: ۱۷) و تلاش می‌کند تا فلسطینی‌ها را به سمت به رسمیت شناختن یهودی بودن اسرائیل سوق دهد تا ادعای حق یهودی‌ها در فلسطین را اصالت بخشد و مانع از بازگشت آوارگان بر اساس قطعنامه ۱۹۴ می‌شود و امکان بیرون راندن یا تبادل ساکنان فلسطینی در داخل خط سبز را به وجود می‌آورد. اسرائیل هیچ

آمدگی را برای ورود به مرحله راه حل نهایی با فلسطینی‌ها ابراز نخواهد کرد مگر بعد از آنکه یهودی‌سازی قدس را که اقدامات در راستای آن با شتاب صورت می‌گیرد، تکمیل کند. در آن هنگام، راه حل پیشنهادی - از دیدگاه اسرائیل - تبادل ساکنان میان دو بازیگر خواهد بود؛ به این معنا که یهودیان از کانون‌های شهرکنشینی از کرانه باختری عقب‌نشینی کنند همانند آنچه که در نوار غزه رخ داد و در مقابل عرب‌های ۱۹۴۸ به داخل کرانه باختری انتقال داده شوند.

در این راستا، اسرائیل از زمانی که ایجاد شده است، تاکید دارد که برتری جمعیتی خود را در عالم واقع تضمین کند و این هدف را از طریق بیرون کردن تعداد زیادی از فلسطینی‌ها از سرزمینشان و ترغیب به مهاجرت یهودیان به سرزمین تاریخی فلسطین انجام داده است و تا حد زیادی نیز در این امر موفق شده است. آنچه که در سرزمین تاریخی فلسطین رخ داده است، جایگزینی ملتی با ملت دیگر است به گونه‌ای که تعداد فلسطینی‌هایی که از شهرها و روستاهای فلسطینی از سال ۱۹۴۷ تا ۱۹۴۹ بیرون رانده شدند، به حدود ۸۰۵ هزار فلسطینی می‌رسد که آنها ساکنان ۵۳۱ روستا و شهر بودند (تعداد آنها در حال حاضر به بیش از ۵/۷ میلیون شخص رسیده است که در سراسر جهان پخش شده‌اند) و ۶۵۰ هزار یهودی جایگزین آنها شدند که آنها در زمان اعلام تشکیل اسرائیل در سرزمین تاریخی فلسطین حضور داشتند و تعداد آنها در سال ۲۰۱۰ به ۵/۸ میلیون یهودی رسید.

اما واقعیت کنونی جمعیتی، در میان مدت و در بلندمدت نتایج متفاوتی را ارایه می‌دهد که به نفع طرف فلسطینی است؛ چراکه بررسی جمعیتی وضعیت ساکنان میان فلسطینی‌ها و یهودیان ثابت کرده است که تعداد ساکنان فلسطینی در سرزمین تاریخی فلسطین از سال ۲۰۱۳ بیشتر از تعداد یهودیان شده است؛ چرا که تعداد فلسطینی‌ها به ۶۱۱۷ تن در مقابل ۶۰۸۶ یهودی رسیده است و این امر به رغم آن است که راه در مقابل مهاجرت بی‌قید و شرط یهودیان از سراسر جهان باز است و اجازه بازگشت پناهجویان فلسطینی به وطن اصلی‌شان در سرزمین تاریخی فلسطین داده نمی‌شود.

در آینده‌ای نزدیک، برتری فلسطینی‌ها از لحاظ جمعیتی نیز ادامه خواهد داشت و این امر با فرض عدم بازگشت پناهجویان فلسطینی و ادامه میانگین‌های مهاجرت یهودیان با همین روند کنونی است و این امر مزیت بزرگی را برای فلسطینی‌ها و اهرم فشاری را در دست مذاکره‌کننده

فلسطینی جهت پیشبرد مسئله فلسطین به سمت یک راه حل واقعی به وجود می‌آورد؛ چراکه وضعیت در سرزمین تاریخی فلسطین برای یهودیان مطلوب نخواهد بود. یهودیان برتری جمعیتی را با وجود این مجموعه انسانی بزرگ که به صورت مداوم در حال افزایش است، از آن خود نخواهند کرد. اسرائیل هرچقدر هم دست به تلاش‌هایی برای جبران این کمبود از طریق مهاجرت یهودیان به اسرائیل بزند، آنچه که می‌خواهد رخ نخواهد داد؛ چراکه هر جامعه‌ای یک قدرت ظرفیتی مشخصی دارد که پس از آن نخواهد توانست میزبان مهاجران بیشتری شود، به‌ویژه در مورد اسرائیل در سایه مساحتی که نسبتاً محدود است و منابع طبیعی که در مقایسه با تعداد کنونی و آتی ساکنان عرب و یهود در سرزمین تاریخی فلسطین محدود است. همچنین فلسطینی‌ها به‌خوبی از نکبت درس گرفتند و هرچقدر هم اسرائیلی‌ها همانند کاری که در گذشته کردند، تلاش کنند تا فلسطینی‌ها را از سرزمینشان دور کنند، اما موفق نخواهند شد، به‌ویژه اینکه اسرائیل با حق بازگشت پناهجویانی که تمامی منشورها و قطعنامه‌های بین‌المللی بازگشت آنها را تصویب کرده است، قاطعانه مخالف است.

حتی اگر برآورد شود که مذاکرات صلح عربی - اسرائیلی به موفقیت می‌انجامد و اسرائیل با شهرک‌نشین‌هایش از کرانه باختری عقب‌نشینی کند، همان‌طور که از غزه عقب‌نشینی کرده بود، کشور فلسطینی که از لحاظ جغرافیایی متصل نباشد و سلاح‌هایش گرفته شده باشد و ایدئولوژی متفاوتی میان رهبران و گروه‌های آن در کرانه باختری و نوار غزه وجود داشته باشد و اسرائیل آن را محاصره زمینی، دریایی و هوایی کرده باشد، نمی‌تواند باقی بماند و به‌صورت طبیعی زندگی کند و جدایی میان آن امری حتمی به‌شمار می‌آید. علاوه بر اینکه چنین سازشی به سطح آرمان‌های مردم فلسطین و میزان جانفشانی‌هایشان و حقوق ثابت آنها نمی‌رسد و همچنین وضعیت منطقه‌ای و بین‌المللی‌ای برقرار است که تاکنون و از زمان آغاز روند صلح اجازه چنین راه حلی را نداده است. تمامی شواهد و قرائن تأکیدی بر این است که این راه حل دست‌کم در آینده مد نظر به‌وقوع نخواهد پیوست.

تغییرات مثبتی که عامل جمعیتی آنها را ایجاد خواهد کرد، به فلسطینی‌ها این امکان را می‌دهد تا اراده خود را تحمیل کنند و راه‌حلی واقعی‌تر و بهتر را چه برای فلسطینی‌ها و چه برای

اسرائیلی‌ها حاصل کنند. این راه‌حل در وجود کشوری واحد با دو قومیت نمود پیدا می‌کند که در آن فلسطینی‌ها که اکثریت ساکنان را در آینده‌ای نزدیک تشکیل خواهند داد و یهودیان موجود در سرزمین تاریخی فلسطین، در کشوری سکولار و لیبرال زندگی کنند که در این کشور به حقوق بشر احترام گذاشته می‌شود و هریک از طرفین حق حفظ زبان و فرهنگ قومیتی و میراث دینی خود را دارد و قدرت میان آن دو تقسیم می‌شود و به همگان اجازه تشکیل احزاب مدنی داده می‌شود. نزاع در این مرحله تاریخی را تانک و یا جنگنده فیصله نخواهد داد، بلکه زمان و طبیعت نتیجه آن را تعیین می‌کند. یهودیان نمی‌توانند سرزمین تاریخی فلسطین را از مردمانش خالی کنند، فلسطینی‌ها نیز نخواهند توانست واقعیت کنونی را که وجود یهودیان در سرزمین تاریخی فلسطین است، تغییر دهند، عرب‌ها نیز با شرایط کنونی‌شان و در آینده مد نظر نخواهند توانست بیشتر از آنچه که در حال حاضر انجام می‌دهند، به فلسطینی‌ها کمک کنند. بنابراین هیچ گزینه‌ای در مقابل همگان جز زندگی در کشوری سکولار و دموکرات با دو قومیت وجود ندارد تا همگان این حقیقت را درک کنند، به چرخش در حلقه خالی ادامه خواهند داد که این امر جز به تشدید نزاع و طولانی‌شدن زمان آن نخواهد انجامید.

جدول شماره یک

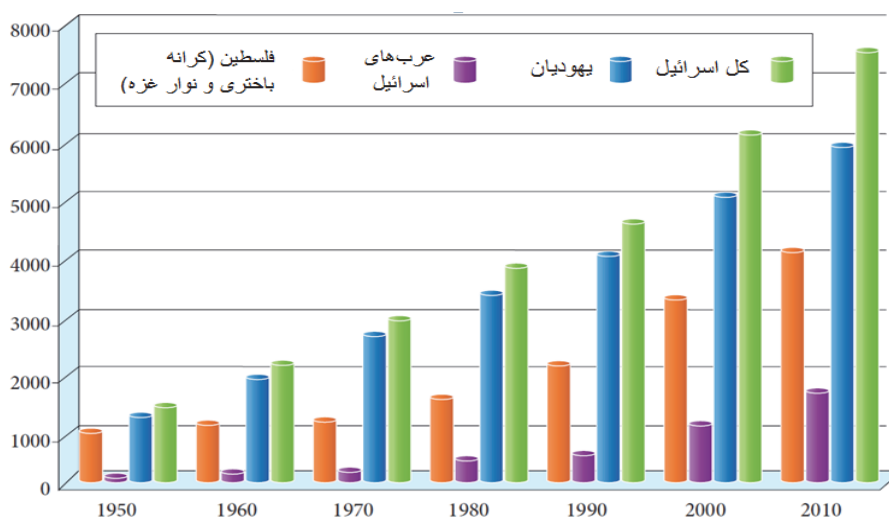
افزایش تعداد ساکنان در فلسطین و اسرائیل (در هزاران) و میزان تغییر کلی در مقطع زمانی ۱۹۵۰-۲۰۱۰						
داده ه ۱	فلسطین (کرانه باختری و نوار غزه)		اسرائیل			
	تعداد	میزان تغییر	عرب‌ها	یهودی‌ها	تعداد کل	
۱۹۵۰	۹۳۲	-	۱۶۷	۱۲۰۳	۱۳۷۰	
۱۹۶۰	۱۰۶۹	۱۴۷	۲۳۹	۱۸۵۱	۲۰۹۰	
۱۹۷۰	۱۱۲۴	۵/۱	۲۶۸	۲۵۸۲	۲۸۵۰	
۱۹۸۰	۱۵۱۰	۳۴/۳	۴۶۲	۳۲۸۳	۳۷۴۵	
۱۹۹۰	۲۰۸۱	۳۷/۸	۵۵۲	۳۹۴۷	۴۴۹۹	
۲۰۰۰	۳۲۰۵	۳۵/۱	۱۰۵۹	۴۹۵۵	۶۰۱۴	
۲۰۱۰	۴۰۱۳	۲۵/۲	۱۶۱۷	۵۸۰۳	۷۴۲۰	

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های سازمان ملل و اداره آمار مرکزی در اسرائیل

۲۷

نمودار شماره یک

افزایش تعداد ساکنان فلسطینی و اسرائیلی (در هزاران) و میزان کلی تغییر در دوره ۱۹۵۰-۲۰۱۰



◆ فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکاشناسی. اسرائیل‌شناسی، سال هفدهم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۵

جدول شماره دو

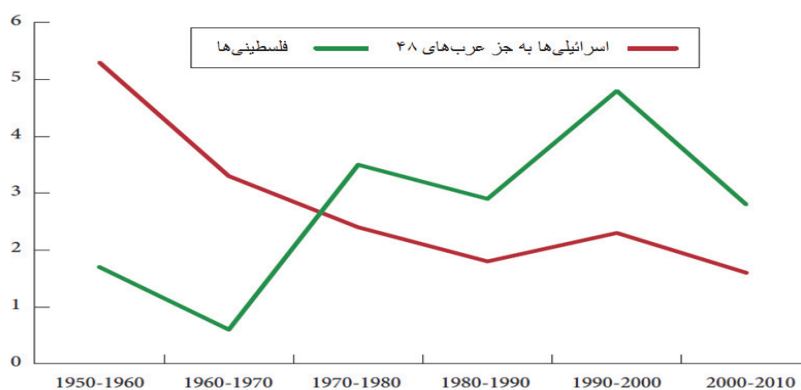
میانگین رشد سالانه جمعیت در فلسطین و اسرائیل در دوره زمانی ۱۹۵۰-۲۰۱۰						
اسرائیلی‌ها به‌جز عرب‌های ۱۹۴۸		فلسطینی‌ها				داده‌ها
میانگین رشد	تعداد	میانگین رشد	تعداد کل فلسطینی‌ها	عرب‌های اسرائیل	کرانه باختری و نوار غزه	
۵/۳	۱۸۵۱	۱/۷	۱۳۰۸	۲۳۹	۱۰۶۹	۱۹۶۰-۱۹۵۰
۳/۳	۲۵۸۲	۰/۶	۱۳۹۲	۲۶۸	۱۱۲۴	۱۹۷۰-۱۹۶۰
۲/۴	۳۲۸۳	۳/۵	۱۹۷۲	۴۶۲	۱۵۱۰	۱۹۸۰-۱۹۷۰
۱/۸	۳۹۴۷	۲/۹	۲۶۳۳	۵۵۲	۲۰۸۱	۱۹۹۰-۱۹۸۰
۲/۳	۴۹۵۵	۴/۸	۴۲۶۴	۱۰۵۹	۳۲۰۵	۲۰۰۰-۱۹۹۰
۱/۶	۵۸۰۳	۲/۸	۵۶۳۰	۱۶۱۷	۴۰۱۳	۲۰۱۰-۲۰۰۰

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های سازمان ملل و اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

۲۸

نمودار شماره دو

میانگین رشد سالانه جمعیت در فلسطین و اسرائیل در دوره ۱۹۵۰-۲۰۱۰

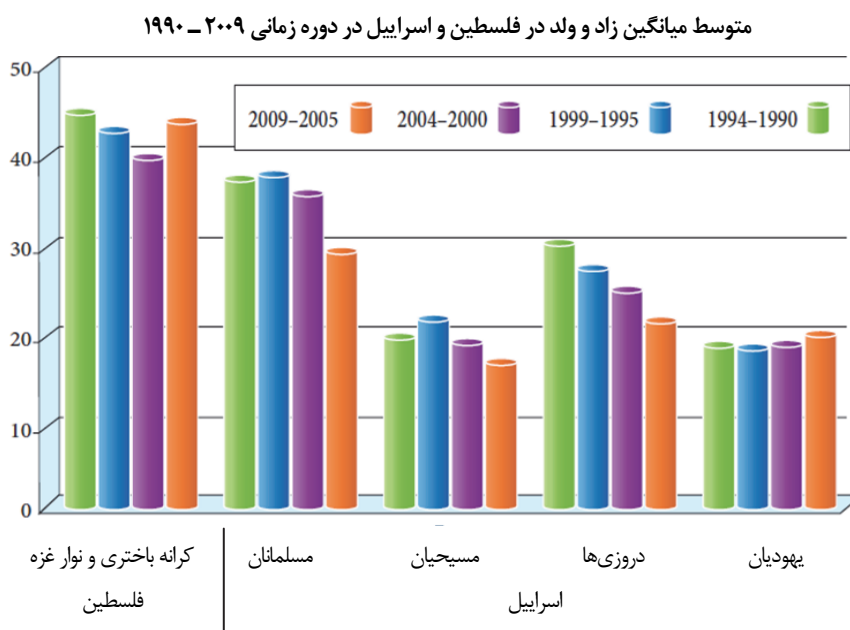


جدول شماره سه

متوسط میانگین زاد و ولد در فلسطین و اسرائیل در دوره زمانی ۱۹۹۰-۲۰۰۹ (در هزار)					
اسرائیل				فلسطین	داده‌ها
یهودی‌ها	دروزی‌ها	مسیحیان	مسلمانان	کرانه باختری و نوار غزه	
۱۸/۷	۳۰/۰	۱۹/۶	۳۷/۱	۴۴/۵	۱۹۹۴-۱۹۹۰
۱۸/۴	۲۷/۲	۲۱/۶	۳۷/۶	۴۲/۵	۱۹۹۹-۱۹۹۵
۱۸/۸	۲۴/۸	۱۹/۰	۳۵/۵	۳۹/۵	۲۰۰۴-۲۰۰۰
۱۹/۹	۲۱/۴	۱۶/۸	۲۹/۱	۴۳/۵	۲۰۰۹-۲۰۰۵

منبع: تدوین شده توسط نویسندگان با تکیه بر داده‌های بانک بین‌المللی و اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

نمودار شماره سه



جدول شماره چهار

متوسط میانگین باروری کلی در فلسطین و اسرائیل در دوره ۲۰۰۹-۱۹۹۰		
اسرائیل	فلسطین	دوره
۲/۹۳	۶/۶۱	۱۹۹۴-۱۹۹۰
۲/۹۳	۵/۸۰	۱۹۹۹-۱۹۹۵
۲/۹۱	۵/۰۳	۲۰۰۴-۲۰۰۰
۲/۹۱	۴/۴۳	۲۰۰۹-۲۰۰۵

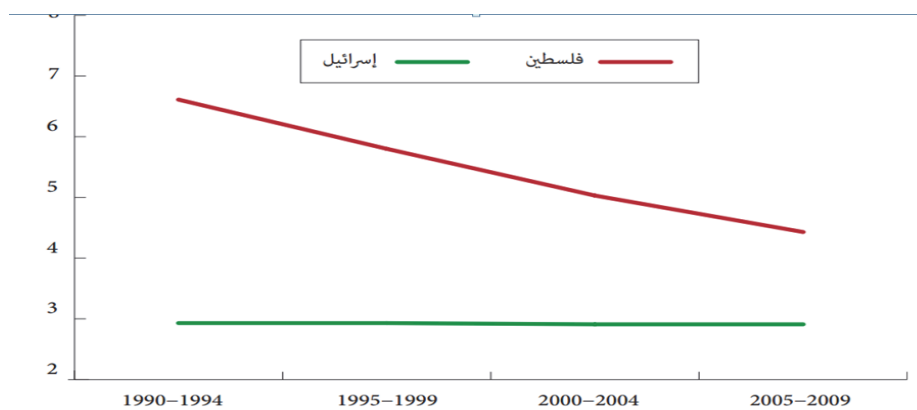
منبع: تدوین شده توسط این پژوهشگر با تکیه بر داده‌های سازمان ملل.

۳۰

نمودار چهار

متوسط میانگین کلی باروری در فلسطین و اسرائیل در دوره زمانی ۱۹۹۰ - ۲۰۰۹

زایش هر زن



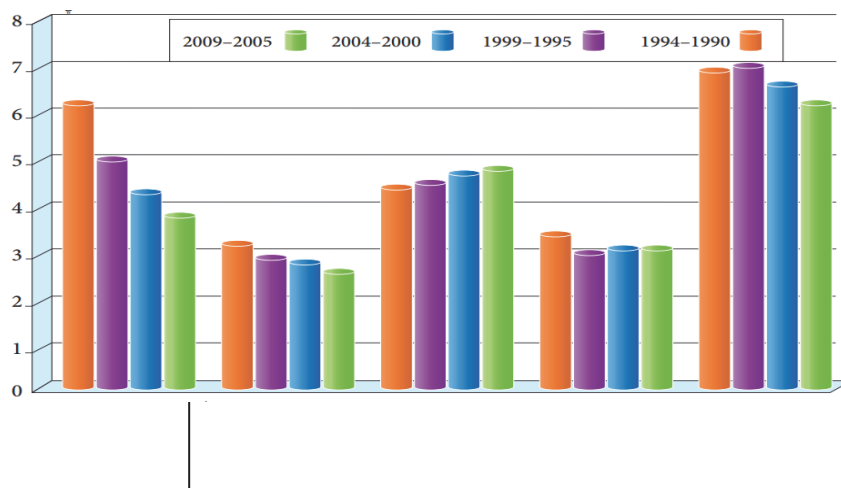
جدول شماره پنج

متوسط میانگین مرگ و میر در فلسطین و اسرائیل در دوره زمانی ۱۹۹۰-۲۰۰۹					
اسرائیل				فلسطین (کرانه باختری و نوار غزه)	داده‌ها
یهودی‌ها	دروزی‌ها	مسیحیان	مسلمانان		
۶/۹	۳/۴	۴/۴	۳/۲	۶/۲	۱۹۹۴-۱۹۹۰
۷/۰	۳/۰	۴/۵	۲/۹	۵/۰	۱۹۹۹-۱۹۹۵
۶/۶	۳/۱	۴/۷	۲/۸	۴/۳	۲۰۰۴-۲۰۰۰
۶/۲	۳/۱	۴/۸	۲/۶	۳/۸	۲۰۰۹-۲۰۰۵

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های بانک بین‌المللی و اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

نمودار پنج

متوسط میانگین مرگ و میر در فلسطین و اسرائیل در دوره ۱۹۹۰-۲۰۰۹ در هزار



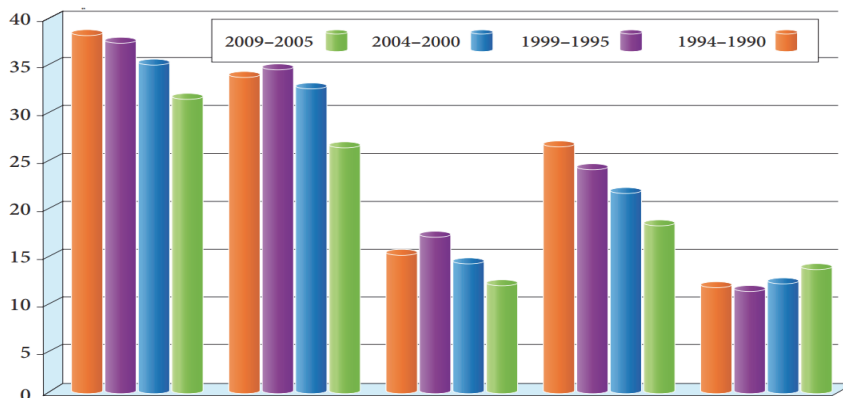
جدول شماره شش

متوسط میانگین افزایش طبیعی در فلسطین و اسراییل در دوره زمانی ۱۹۹۰-۲۰۰۹					
اسراییل				فلسطین	داده‌ها
یهودی‌ها	دروزی‌ها	مسیحیان	مسلمانان	کرانه باختری و نوار غزه	
۱۱/۸	۲۶/۶	۱۵/۲	۳۳/۹	۳۸/۳	۱۹۹۴-۱۹۹۰
۱۱/۴	۲۴/۲	۱۷/۱	۳۴/۷	۳۷/۵	۱۹۹۹-۱۹۹۵
۱۲/۲	۲۱/۷	۱۴/۳	۳۲/۷	۳۵/۲	۲۰۰۴-۲۰۰۰
۱۳/۷	۱۸/۳	۱۲/۰	۲۶/۵	۳۱/۶	۲۰۰۹-۲۰۰۵

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگریا تکیه بر داده های بانک بین المللی و اداره آمار مرکزی در اسراییل.

نمودار شش

متوسط میانگین افزایش طبیعی در فلسطین و اسراییل در دوره ۱۹۹۰-۲۰۰۹



جدول شماره هفت

۳۳

مهاجران به اسرائیل بر اساس دوره مهاجرت و قاره مبدأ در مقطع زمانی ۱۸۸۲-۲۰۱۱							
دوره	نامشخص	آمریکا و استرالیا	اروپا	آفریقا	آسیا	کلی	
۱۹۴۸-۱۸۸۲	تعداد	۵۲۷۸۶	۷۷۵۴	۳۷۷۳۸۱	۴۰۴۱	۴۰۸۹۵	۴۸۲۸۵۷
	نسبت(٪)	۱۰/۹	۱/۶	۷۸/۲	۰/۸	۸/۵	۱۰۰
۲۰۱۱-۱۹۴۹	عدد	۳۱۵۹۱	۲۶۱۵۹۷	۱۸۵۴۲۹۶	۵۰۸۵۵۳	۴۳۶۰۸۴	۳۰۹۲۱۲۱
	نسبت(٪)	۱/۰	۸/۵	۶۰/۰	۱۶/۴	۱۴/۱	۱۰۰

منبع: تدوین شده توسط پژوهش گر با تکیه بر اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

جدول شماره هشت

تعداد فلسطینی‌ها در خارج از سرزمین تاریخی فلسطین در هزار در پایان سال ۲۰۱۰		
تقسیم مکانی	تعداد	میزان (٪)
کشورهای عربی	۴۸۸۰	۸۸/۶
کشورهای خارجی	۶۲۶	۱۱/۴
مجموع	۵۵۰۶	۱۰۰

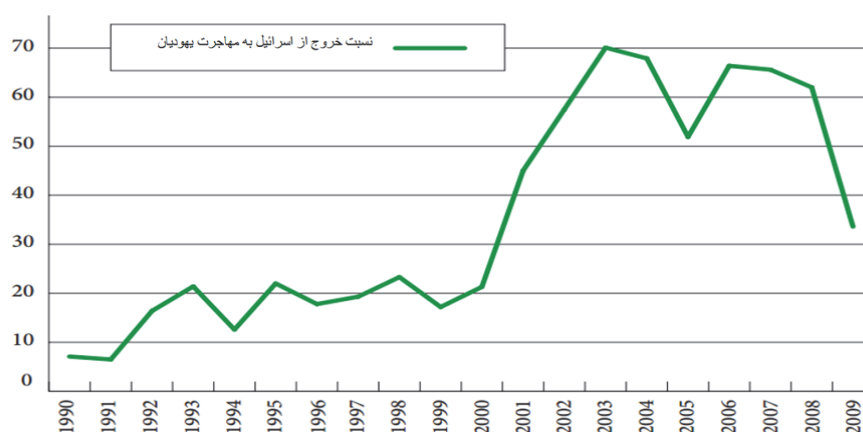
منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های دستگاه مرکزی آمار فلسطین، ۲۰۱۰ فلسطینی‌ها در پایان سال ۲۰۱۰، رام الله، ص ۲۵.

جدول شماره نه

مهاجرت و انتقال از اسرائیل و به آن در دوره ۱۹۹۰-۲۰۰۹			
نسبت خروج به مهاجرت یهودیان	مهاجرت کنندگان از اسرائیل	مهاجرت کنندگان به اسرائیل	داده‌ها
۷/۱	۱۴۲۰۰	۱۹۹۵۱۶	۱۹۹۰
۶/۵	۱۱۴۰۰	۱۷۶۱۰۰	۱۹۹۱
۱۶/۴	۱۲۶۰۰	۷۷۰۵۷	۱۹۹۲
۲۱/۴	۱۶۴۰۰	۷۶۸۰۵	۱۹۹۳
۱۲/۶	۱۰۱۰۰	۷۹۸۴۴	۱۹۹۴
۲۲/۰	۱۶۸۰۰	۷۶۳۶۱	۱۹۹۵
۱۷/۸	۱۲۶۰۰	۷۰۹۱۹	۱۹۹۶
۱۹/۳	۱۲۸۰۰	۶۶۲۲۱	۱۹۹۷
۲۳/۳	۱۳۲۰۰	۵۶۷۳۰	۱۹۹۸
۱۷/۲	۱۳۲۰۰	۷۶۷۶۶	۱۹۹۹
۲۱/۳	۱۲۸۰۰	۶۰۱۹۲	۲۰۰۰
۴۵/۰	۱۹۶۰۰	۴۳۵۸۰	۲۰۰۱
۵۷/۵	۱۹۳۰۰	۳۳۵۶۷	۲۰۰۲
۷۰/۱	۱۶۳۰۰	۲۳۲۶۸	۲۰۰۳
۶۷/۹	۱۴۲۰۰	۲۰۸۹۸	۲۰۰۴
۵۱/۹	۱۱۰۰۰	۲۱۱۸۰	۲۰۰۵
۶۶/۴	۱۲۸۰۰	۱۹۲۶۴	۲۰۰۶
۶۵/۶	۱۱۹۰۰	۱۸۱۳۱	۲۰۰۷
۶۲/۰	۸۵۰۰	۱۳۶۹۹	۲۰۰۸
۳۳/۶	۴۹۰۰	۱۴۵۶۷	۲۰۰۹
۲۱/۶	۲۶۴۰۰	۱۲۲۴۶۶۵	مجموع

## نمودار هفت

نسبت خروج به مهاجرت یهودیان در دوره ۱۹۹۰ - ۲۰۰۹



## جدول شماره ده

تعداد مهاجرت کنندگان فلسطینی به خارج و بازگشت کنندگان در دوره ۲۰۰۹-۲۰۰۵			
سال	مهاجرت کنندگان به خارج	بازگشت کنندگان	خالص مهاجرت
۲۰۰۵	۵۸۴۱	۷۰۷۷	۱۲۳۶+
۲۰۰۶	۵۲۰۵	۶۰۵۴	۸۴۹+
۲۰۰۷	۷۲۹۰	۵۰۰۰	۲۲۹۰-
۲۰۰۸	۷۳۹۰	۵۸۵۴	۱۵۳۶-
۲۰۰۹	۷۱۱۲	۶۴۲۶	۶۹۶-
مجموع	۳۲۸۴۸	۳۰۴۱۱	۲۴۴۷-

منبع: از تدوین پژوهش گر با تکیه بر داده های دستگاه مرکزی آمار فلسطین ۲۰۱۰، اندازه گیری مهاجرت در اراضی فلسطین، ۲۰۱۰، گزارش اصلی، رام الله، ص ۵۸.

جدول شماره ۱۱

فلسطینی‌ها در سرزمین تاریخی فلسطین و در جهان در شمارش هزار تن در سال ۲۰۱۰		
تقسیم مکانی	تعداد	میزان (%)
کرانه باختری و نوار غزه	۴۱۱۰	۳۷/۴
عرب‌های اسرائیل	۱۳۶۰	۱۲/۴
کشورهای عربی	۴۸۸۰	۴۴/۵
کشورهای خارجی	۶۲۶	۵/۷
مجموع	۱۰۹۷۶	۱۰۰

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های دستگاه مرکزی آمار فلسطین ۲۰۱۰، گزارش اصلی، رام‌الله، ص ۲۵.

جدول شماره ۱۲

ساکنان یهود در سرزمین تاریخی فلسطین و جهان با شمارش هزار تن در سال ۲۰۱۰		
تقسیم مکانی	تعداد	میزان
سرزمین تاریخی فلسطین	۵۸۰۳	۴۲/۲
ایالات متحده آمریکا	۵۴۲۵	۳۹/۵
فرانسه	۴۸۰	۳/۵
کانادا	۳۷۵	۲/۷
انگلیس	۲۹۱	۲/۱
روسیه	۱۹۴	۱/۴
آرژانتین	۱۸۲	۱/۳
آلمان	۱۱۹	۰/۹
استرالیا	۱۱۲	۰/۸
سایر کشورهای جهان	۷۶۵	۵/۶
جمع کل	۱۳۷۴۶	۱۰۰

منبع: تدوین شده توسط این پژوهشگر با تکیه بر داده‌های اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

جدول شماره ۱۳

برآوردهای جمعیت در سرزمین تاریخی فلسطین با شمارش هزاران بر اساس احتمال اول در دوره زمانی ۲۰۴۰-۲۰۱۰			
احتمال اول			داده‌ها
تعداد کل ساکنان	یهودی‌ها	فلسطینی‌ها	
۱۲۷۴۶	۶۲۸۲	۶۴۶۴	۲۰۱۵-۲۰۱۰
۱۳۶۵۳	۶۲۸۲	۷۳۷۱	۲۰۲۰-۲۰۱۵
۱۵۰۹۶	۶۷۴۸	۸۳۴۸	۲۰۲۵-۲۰۲۰
۱۶۶۱۰	۷۲۲۰	۹۳۹۰	۲۰۳۰-۲۰۲۵
۱۸۱۸۴	۷۶۹۴	۱۰۴۹۰	۲۰۳۵-۲۰۳۰
۱۹۸۰۶	۸۱۶۷	۱۱۶۳۹	۲۰۴۰-۲۰۳۵

۳۷

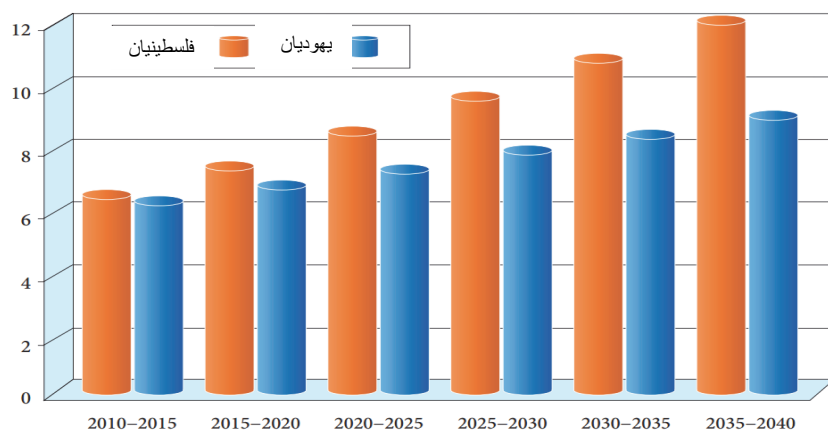
جدول شماره ۱۴

برآوردهای جمعیت در سرزمین تاریخی فلسطین با شمارش هزاران بر اساس احتمال دوم در دوره ۲۰۴۰-۲۰۱۰				
احتمال دوم				داده‌ها
نسبت ساکنان فلسطینی به یهودیان	تعداد کل ساکنان	یهودی‌ها	فلسطینی‌ها	
۵۰/۷	۱۲۷۴۶	۶۲۸۲	۶۴۶۴	۲۰۱۵-۲۰۱۰
۵۲/۲	۱۴۲۲۲	۶۸۰۱	۷۴۲۱	۲۰۲۰-۲۰۱۵
۵۳/۶	۱۵۷۹۶	۷۳۳۴	۸۴۶۲	۲۰۲۵-۲۰۲۰
۵۴/۹	۱۷۴۶۰	۷۸۷۷	۹۵۸۳	۲۰۳۰-۲۰۲۵
۵۶/۱	۱۹۲۰۶	۸۴۲۷	۱۰۷۷۹	۲۰۳۵-۲۰۳۰
۵۷/۳	۲۱۰۲۲	۸۹۸۰	۱۲۰۴۲	۲۰۴۰-۲۰۳۵

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های سازمان ملل و اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

نمودار هشت

برآوردهای جمعیت در سرزمین تاریخی فلسطین با شمارش میلیون بر اساس احتمال دوم در دوره زمانی ۲۰۱۰-۲۰۴۰



جدول شماره ۱۵

احتمال سوم			داده‌ها
تعداد کل ساکنان	یهودی‌ها	فلسطینی‌ها	
۱۲۷۴۶	۶۲۸۲	۶۴۶۴	۲۰۱۵-۲۰۱۰
۱۴۲۲۲	۶۸۰۱	۷۴۲۱	۲۰۲۰-۲۰۱۵
۱۵۸۸۳	۷۳۶۳	۸۵۲۰	۲۰۲۵-۲۰۲۰
۱۷۶۵۵	۷۹۴۰	۹۷۱۵	۲۰۳۰-۲۰۲۵
۱۹۵۳۰	۸۵۲۸	۱۱۰۰۲	۲۰۳۵-۲۰۳۰
۲۱۴۹۹	۹۱۲۴	۱۲۳۷۵	۲۰۴۰-۲۰۳۵

منبع: تدوین شده توسط پژوهشگر با تکیه بر داده‌های سازمان ملل و اداره آمار مرکزی در اسرائیل.

## منابع و یادداشت‌ها:

۱. ابراهیم، یوسف کامل (۲۰۰۸)، «السكان في فلسطين قبل النكبة و بعدها: مئة عام من الصراع الديمغرافي (۱۹۰۷ - ۲۰۰۷)»، *مجله ادبیات کوفه*، شماره دوم، دانشگاه کوفه، عراق.
۲. ابوعامر، عدنان (۲۰۱۲)، «تغییر موضع اسرائیل در قبال مسئله پناهجویان فلسطینی»، همایش: پناهجویان فلسطینی در جهان عرب: واقعیت کنونی و چشم‌اندازها، مرکز پژوهش‌های الجزیره با همکاری با مرکز فلسطینی بازگشت، دوحه ۱۴ و ۱۵ آوریل ۲۰۱۲.
۳. أبو عصبه، خالد (۲۰۰۷)، «الترکیبة السكانية و أثرها على الملامح الاجتماعية في اسرائيل حتى العام ۲۰۱۵»، در همایش: حال حاضر اسرائیل و آینده آن تا سال ۲۰۱۵، مرکز پژوهش‌های خاورمیانه، امان، اردن، ۲۷ - ۲۸ اوت ۲۰۰۷.
۴. اسماعیل، احمد علی (۱۹۸۴)، *أسس علم السكان و تطبيقاته الجغرافية*، چاپ پنجم، قاهره: انتشارات و بخش دارالثقافة.
۵. احمد، متولی سعید (۲۰۰۴)، «النمو السكاني و مشكلاته في محافظة أسيوط: دراسة جغرافية تحليلية»، *مجله جغرافی عربی*، انجمن جغرافیای مصر، شماره ۴۳، بخش اول، قاهره.
۶. برکات، نظام (۱۹۹۸)، *قیام دولة اسرائیل: المدخل إلى القضية الفلسطينية*، امان: مرکز پژوهش‌های خاورمیانه.
۷. برنامه‌های توسعه سازمان ملل (۲۰۱۱)، گزارش توسعه انسانی: دوام و انصاف ... آینده‌ای بهتر برای همگان، نیویورک.
۸. داده‌های دستگاه مرکزی آمار فلسطین (۲۰۱۲)، شهرک‌های اسرائیلی در اراضی فلسطین، گزارش آماری سالانه ۲۰۱۱، رام‌الله.
۹. دیویدسون، لارنس (۲۰۱۱)، «طرح صهیونیستی در حال احتضار است»، *مجله فلسطینی‌ال‌ایام*، رام‌الله: شماره ۵۵۵۴.
۱۰. سوفر، ارنون، اوگنیا بیسترو (۲۰۱۱)، ترجمه: سلیم سلامه، *اسرائیل دیمغرافیا ۲۰۱۰ - ۲۰۳۰: فی الطريق نحو دولة دینیة*، مرکز فلسطینی پژوهش‌های اسرائیلی، اوراق اسرائیلیة ۵۵، رام‌الله.
۱۱. شرفاوی، فواز حامد (۲۰۰۷)، «السكان اليهود في فلسطين: دراسة في الصراع السكاني خلال النصف الثاني من القرن العشرين»، *مجله دانشگاه اسلامی در غزه*، سلسله پژوهش‌های انسانی، جلد پانزدهم، شماره دوم.
۱۲. عیسوی، فایر محمد (۲۰۰۶)، «المحددات الاقتصادية و الاجتماعية و تأثيرها على تفاوت مستويات الخصوبة عند المرأة الإماراتية: رؤية جغرافية»، *مجله رسائل جغرافية*، شماره ۳۰۸، انجمن جغرافی کویت.
۱۳. عیسی، هاشم (۲۰۰۱)، *العوامل المؤثرة في الخصوبة البشرية، صناعة: مرکز آموزش و پژوهش‌های جمعیت، دانشگاه صنعاء*، صندوق فعالیت‌های جمعیتی سازمان ملل.

۱۴. کرباج، یوسف (۲۰۰۵)، «الرهان الديمغرافي في الصراع على هوية فلسطين»، مؤسسه پژوهش‌های فلسطین، مجله پژوهش‌های فلسطین، شماره ۶۳

۱۵. محمد أبو عیانه، فتحي (۱۹۸۵)، *دراسات في علم، بيروت: دار النهضة العربية.*

۱۶. مرکز پژوهش‌ها و خدمات استشاری زیتونه (۲۰۱۲)، *التقرير الاستراتيجي الفلسطيني لسنة ۲۰۱۱*، چاپ اول، بیروت.

۱۸. مرکز پژوهش‌ها و خدمات استشاری زیتونه (۲۰۰۹)، *التقرير الاستراتيجي الفلسطيني*، چاپ اول، بیروت: ۲۰۱۰.

19. Carter, Jimmy (2006), *Palestine Peace Not Apartheid*, New York: Simon and Schuster, Rockefeller Center.

20. Ghanem, As'ad (2001), "The Palestinian-Arab Minority in Israel," *1948-2000 A Political Study*, New York: State University of New York.